YENİ SAĞCI SU POLİTİKASI KAVRAMLARI: Fiyatlandırma, Su Hakkı, Özerklik-Katılım

Aslı YILMAZ*

Yeni sağcı su reformunun yakın gelecekte Türkiye'nin gündemine oturması beklenmektedir. Bu öngörü, Türkiye'yi bekleyen gelecek tartışmaların netlik kazanabilmesi için yeni sağcı su politikasının açıklanmasını gerekli kılar.

Yeni sağcı su politikası fiyatlandırma kavramında soyutlanabilir. Fiyatlandırma kavramı ile yeniden yapılandırılan su ve su hizmetlerinde hukuki ve yönetsel dönüşüm su hakkı, katılımcılık-özerklik kavramlarının içeriği doğrultusunda şekillendirilir. Söz konusu kavramlar üretildikleri tarihsel ve ideolojik bağlamda değer yüklüdür ve tam da bu nedenle yeni sağcı su politikasının taşıyıcısıdır. Bu doğrultuda, söz konusu kavramların çözümlenmesi ile yeni sağcı su politikası açıklanabilecektir.

Kavramsal çözümleme, öncelikle yeni sağcı su politikası aktörlerinin strateji metinlerinde temel aldıkları kuramsal dayanak, ardından kuramın uygulamaya döküldüğünde kazandığı içerik temel alınarak ilerletilmiştir. Bu araçlar içerisinde Dünya Bankası strateji metinleri ağırlıklı olarak kullanılmış, uygulama örnekleri açısından da yakın zamanda yeni sağcı reform sürecini kapatan Bolivya örnek olayı ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Dublin ilkeleri, Dünya Su Forumu, yeni sağ ve su politikası, Dünya Bankası ve su politikası, fiyatlandırma, katılımcılık, özerklik, su hakkı.*

Kavram, "bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı"dır.[1] Kavramlar nesnel gerçekliğin bir yansımasıdır ve nesnel gerçekliğe dönecektir ve nesnel gerçeklik gibi değişir ve gelişir. Bu nedenle, bilimsel bilgiyi iletme aracı olan kavramların tarihsel süreç içerisindeki gelişiminde nesnel gerçekliği yansıtma becerilerini *sorun* haline getirmek gerekir. Kavramların gelişimine ve değişimine körlük, kimi zaman bilinçli bir şekilde uyutucu bir silah olarak kullanılmaktadır. Bu sayede kavramlar arasında yaşanması olası siyasal, ideolojik ve felsefi savaşların önüne set çekilmektedir.[2]

Farklı bir nesnel gerçekliğin yansıması olan kavramların bambaşka bir gerçeklik tasarımını hayata geçirmenin aracı olarak kullanan yeni

* Araş. Gör., ODTÜ Avrupa Birliği Ofisi; Doktora Öğrencisi, AÜ SBE Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı (yasli@metu.edu.tr).

1 www.tdk.gov.tr

2 Kavram açıklamasında şu kaynaktan yararlanılmıştır: Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi, 15. Basım, İstanbul, Temmuz 2006, s. 208-211.

sağ bu körlükten beslenir. Oysa gerçekliği yansıtan ve sonunda gerçekliğe dönen kavramlar uygulamada yeniden üretilmekte ve tarihsel süreçteki değerini yansıtmak üzere içerik kazanmaktadır. Bu nedenle, yeni sağcı politikanın özü, kavramların tarihsel ve ideolojik bağlamda işaret ettikleri zihinsel tasarım ve sonuçta döndükleri nesnel gerçeklikte yatmaktadır.

Kavram karmaşası bilimsel bilginin derinleştirilmesi ve toplumsal mücadelenin çözümlenebilmesi önündeki en büyük engellerdendir. Bu nedenle, yeni sağcı politikanın çözümlenmesi çabası kavramlarının irdelenmesi ile başlamalıdır.

Son on yıldır Türkiye'nin gündeminde olan yeni sağcı su reformu,[3] Mart 2009'da 5. Dünya Su Forumu'nun İstanbul'da gerçekleştirilmesi ile ilk sıralara yükselmiştir.[4] Gündeme gelmesi ile su politikasına dair çeşitli yaklaşımlar daha net duyulmaya başlamış fakat tartışmaların kısır kaldığı dikkati çekmiştir. Söz konusu kısırlığın nedeni su politikalarında egemen yaklaşımın açıklanmakta güçlük çekilmesi ve seçenek olarak ortaya çıkan politikaların bu toz bulutu içerisinde kendilerini konumlandıramamasında aranabilir. Foruma katılan diğer ülkeler ile birlikte Türkiye de yeni sağcı su politikası kavramları ile dokunmuş bir reform taslağına[5] benzeyen İstanbul Deklarasyonu'na imza atmıştır. Bu doğrultuda, yeni sağcı su reformunun yakın zamanda hız kazanacağı kesinleşen Türkiye'de reform süreci içerisinde "kim neyi desteklemekte ve kim neyin karşısında yer almaktadır/ almalıdır" sorusunun yanıtı kavramlar üzerinden politikanın açıklanması ile verilebilir. Bu amaçla

---

3 Türkiye'de söz konusu reform 1993 yılı sonrasına denk gelir, 1997 ile yoğunlaşır. 1997 yılı itibariyle su kaynaklarının genel yönetiminden sorumlu yatırımcı kuruluş Devlet Su İşleri'nin varolan işletmeleri su kullanıcı örgütlere devredilmeye başlamıştır (Bkz: Aslı Yılmaz, "Türkiye'de Sulama Yönetiminde Yaşanan Değişme", *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, Sayı: 28, Ekim-Aralık 2006, s. 29-42).
Yakın tarihli bir yasal düzenleme ile de suda Kamu Özel Ortaklıkları yeni bir model olarak Türkiye'ye getirilmektedir. Bu konuya odaklanan bir çalışma için bkz: Bkz: F. Eda Çelik, "Hizmet Sunumuna Katılım ve Kamu-Özel Ortaklıkları", *DOSYA-08: Yerel Yönetimlere Katılım*, Bülten 64 (Aralık 2008), Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, s. 37.

4 Dünya Su Forumu'nun 2009 yılında İstanbul'da toplanmasının gelecek reformlar öncesi hükümete meşruluk zemini yaratmak amacıyla kullanılmasının olası olduğu düşünülmektedir. Söz konusu görüş için bkz: Olivier Hoedeman ve Örsan Şenalp, "Turkey's government plans sweeping water privitization in run-up to World Water Forum in Istanbul", Transnational Institute, http://www.tni.org/detail_page.phtml?&act_id=18319&menu=05k

5 Deklarasyon henüz tüm ülke temsilcileri tarafından resmi olarak imzalanmamış olduğundan taslak halindedir.

yola çıkan bu çalışmada yeni sağcı su politikasının özü kavramlarının çözümlenmesi ile ortaya çıkartılmaya çalışılacaktır.

YENİ SAĞCI SU POLİTİKASI: TEMEL AMACI VE GEREKÇESİ

2008 yılında başlayan finansal krizden çıkış için kullanılacak yöntem net olarak kestirilemese de,[6] sermaye birikiminin sürekliliğini sağlamak amacıyla piyasa ilişkilerinin derinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması doğrultusunda müdahalelerin yoğunlaşacağı açıktır. Olası müdahalelerin yoğunlaşacağı alanların başında *su*yun geleceği rahatlıkla kestirilebilir. Su hizmetlerindeki büyük yatırım açığı (2004 yılı için 75 milyar $ ve 2025 yılı tahmini 180 milyar $'lık yatırım açığı[7]) ve nüfusla orantılı olarak talebin her geçen gün artması su hizmetlerini en kârlı yatırım alanlarından biri haline getirmektedir. Buna ek olarak, su yatırım ve yönetiminde kamu ağırlığını korumaktadır. Su hizmetlerine 2004 yılında tüm dünyada yapılan 70 milyar $'lık yatırımın % 90'ı kamu tarafından yüklenilmiştir.[8] Bu doğrultuda, yeni sağcı politikalar çerçevesinde 1980'li yıllardan bugüne su hizmetlerinde gün geçtikçe artan özel sektör payının,[9] farklı biçimler altında özellikle kriz sonrası dönemde verilecek teşviklerle hız kazanacağı öngörülebilir.

Su yatırım ve yönetiminde özel sektörün rolünün artırılması özgörevi ile hareket eden yeni sağcı politikaların mimarı ve uygulayıcısı uluslararası aktörler[10] şu gerekçe üzerinden kamunun tasfiyesini zorun-

---

6 Tarihsel süreçte kapitalist krizlerden çıkış yollarını özetleyen bir çalışma için bkz: Mustafa Durmuş, *Kapitalizmin Krizi 2008 Krizinin Eleştirel Bir Çözümlemesi*, Tan, Mayıs 2009, Ankara, s. 19-23.

7 World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, World Bank, Washington, 2004, s. 11.

8 Ak, s. 31. 1999 tarihli TODAİE yayını *Su Hizmetleri Yönetimi-Genel Yapı* adlı kitapta da su hizmetlerinde kamu payının bölgelere göre dağılımı verilmektedir: "su hizmetinin Asya ülkelerinde % 99'u, Afrika'da % 97'si, Orta ve Doğu Avrupa ile Güney Amerika'da % 96'sı, Kuzey Amerika'da % 95'i, Batı Avrupa ülkelerinde % 80'i kamu kurumları tarafından yürütülmektedir" (Birgül Ayman Güler (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi – Genel Yapı*, TODAİE, Ankara, 1999, s. 2). Türkiye'de ise bu oran % 99'dur (Ak, s. 4).

9 Dünya Bankası (DB), 2008 yılında yayınlanan çalışmasında şu verilere yer vermektedir: Gelişmekte olan ülkelerde 2000 yılında 96 milyon insan özel sektörden su hizmeti almaktaydı, günümüzde ise bu rakam 160 milyona çıkmıştır. World Bank, *Political Economy of Policy Reform*, June 19, 2008, s. 29.

10 Bu kuruluşların başında DB gelmektedir. DB, Ana Kuruluş Sözleşmesinin 1. maddesine göre (1) savaş yıkıntılarının sarılmasının yanında kalkınma ve yeniden yapılanma çabalarına sermaye aktarmak ve gelişme yolundaki ülkelerin kaynaklarının ve imkanlarının verimliliğini ve geliştirilmesini özendirmek, (2) *özel sektör yatırımlarını desteklemek ve yatırımlara güvence vermek*, (3) *uluslararası ticareti* özendirmek, (4) kredi kullanımlarında öncelikli,

lu göstermektedir: Suyun piyasada belirlenen bir fiyat yerine *düşük bedel*le sunulduğu kamu hizmeti sorunların kaynağıdır. Kamusal su hizmetinde, hizmetin düşük bedelle sunulması suyun aşırı tüketilmesine neden olmaktadır. Bu doğrultuda, hem çevreye zarar verilmekte hem de yatırım açığı için yeterli kaynak yaratılamamaktadır.

Yeni sağa göre suyun kamusal bir hizmet olarak sunulmasına son verilmelidir ve kamunun tasfiyesi ile boşalacak alan özel sektöre bırakılmalıdır. 2000 yılında düzenlenen 2. Dünya Su Forumu'nda bu dönüşümün zorunlu olduğu belirtilmektedir:

> Çevresel kalitenin artırılması ve insanların gereksinimlerin karşılanmasının garanti edilmesi için teknolojik, finansal ve kurumsal yeniliklerin ikiye katlanması zorunludur. Teknolojik yenilikçilik, özel sektörün bilgi ve yatırım kapasitesinin harekete geçirilmesi ve bunların stratejik yatırımlarla desteklenmesi anlamına gelir. Yönetsel yenilikçilik ise su işletiminde halkın katılım biçimlerinin ve özel sektör katılımına yönelik teşviklerin harekete geçirilmesi demektir. Komisyon su hizmetlerinde tam-maliyet fiyatlandırması kabul edilmedikçe bunların hiçbirinin başarılamayacağına vurgu yapmaktadır... Güvenli bir dünya mümkündür, fakat suyu işletim tarzımızı değiştirmek zorundayız.[11]

Görüldüğü gibi, yeni sağın gerekçesinde su hizmetlerindeki sorunların nedeni kamusal su hizmeti, tek akılcı çözümü ise hizmetin özel sektöre bırakılmasıdır. Söz konusu devir ile hizmetlerin sunumu ya da malların üretimi, mülkiyeti ve tasarruf haklarının basit bir el değişimi değil; aksine, mal ve hizmetlerin *niteliksel* dönüşümü hedeflenmektedir.[12]

---

acil alanları belirlemek, (5) uluslararası yatırımları yönlendirmek (www.worldbank.org) ile görevlendirilmiştir. DB su politikası hakkında bir inceleme için bkz: Aslı Yılmaz, "DB ve Su Politikası", *Toplum ve Hekim*, C: 23, S:1, s.22.

DB, reformların amacının, su hizmeti sunumunda özel sektörün katılımını artırmak olduğunu sıklıkla belirtmektedir (World Bank, *Political Economy of Policy Reform*). 2004 tarihli altyapı üzerine kaleme alınan raporda, "mümkün olan kamu kaynaklarının her birimine düşen özel sermaye miktarının artırılması için büyüyen bir gereksinimin olduğu ve bunun altyapı sektöründe Banka'nın rolünün etkinliğinin anahtarı olduğu" belirtilir (World Bank, *World Bank's Group Infrastructure Business: Update on the Implications of the Infrastructure Action Plan*, World Bank, 2004, s. 6). Ayrıca, Banka, özel yatırımcıların kontrolünde olmayan risklerin azaltılması görevinin kendisine düştüğünü de belirtmektedir (World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 17).

11 George Keith Pitman, *Bridging Troubled Waters Assesing the World Bank Water Resources Strategy*, World Bank Operations Evaluation Department, 2002, s. 5.

12 Ahmet Alpay Dikmen'e göre günümüzdeki özelleştirmeler *ilkel birikim* aracıdır. İlkel birikim süreci, 15 ve 16. yüzyıllarda İngiltere'de *çitleme* hareketi ile başlamıştır: "[İngiltere'deki ilkel birikim öyküsünde] ortak kullanıma ve Katolik kilisesine ait araziler çitlenir ve otlak ve mera haline dönüştürülür. Ortaklık üzerinden kullanılan ve birçok insanın geçim aracı olarak hizmet edilen ortak alanlardan, bu alanları ekip biçerek yaşayan insanlar sürülür; arazi artık ekim-dikim faaliyetleri için kullanılmamaktadır. İnsanlar kentlere sürüldükten sonra otlak ve meraları

Söz konusu niteliksel dönüşüm, mal ve hizmetlerin *piyasa bağışıklığı* karakterinin tasfiye edilerek suyun piyasa ilişkileri içerisinde alınıp satılabilen ticari bir mal haline getirilmesini amaçlar.

Su alanında söz konusu dönüşümün miladı 1990'lı yılların başına rastlar. 26-31 Ocak 1992 tarihinde Dublin'de (İrlanda) toplanan Uluslararası Su ve Çevre Konferansı (*International Conference on Water and Environment – ICWE*) sonrasında açıklanan rapor yeni sağcı su reformunun manifestosu olarak kabul edilebilir. Küresel tekeller ile kredi kuruluşlarının üzerinde uzlaştığı yeni sağcı su politikasında su ilk kez bir meta olarak sınıflandırılmıştır: su bir *meta*dır, *fiyatlandırılmalı*dır ve *katılımcı* (paydaşların özellikle kadınların), *yerel* (sübsidiarite), *bütünleşik* bir *havza yönetimi* kurulmalıdır.[13] Bugün, yeni sağcı su politikası hükümetler, küresel kredi kuruluşları ile özel sektör temsilcilerini bir araya getiren Dünya Su Konseyi tarafından gerçekleştirilen Dünya Su Forumlarında[14] yeniden üretilmekle beraber temel amaç değişmemektedir. Bu nedenle, ister doğrudan özelleştirmeler olsun ister kamu-özel ortaklıkları gibi formüller ile olsun yeni sağcı su politikası temelde

---

korumak için artık sadece birkaç çoban görev yapmaktadır" (Ahmet Alpay Dikmen, "Bir İlkel Birikim Aracı Olarak Özelleştirme ve Taşeronlaştırma", *Genel-İş Emek Araştırmaları Dergisi (GEAD)*, 2006/ I, s. 42). Adrienne Roberts da 1990'lar sonrasında su hizmetlerinde hızlanan "su özelleştirme ve ticarileştirme süreci(nin) çitleme hareketinin modern yüzü" olduğunu iddia etmektedir (Adrienne Roberts'dan (2006:15) aktaran Susan Spronk, *Moving from Protest to Proposal in Cochabamba, Bolivia: "Social Control" as an Alternative to the Privitization of Urban Water Systems*, York University, Toronto, Canada, 2006, s. 11).

[13] (Vurgular bana ait) Su ve Sürdürülebilir Kalkınma Üzerine Dublin Beyanı: http://www.un-documents.net/h2o-dub.htm. BM yürütücülüğünde gerçekleştirilen bu konferansın ardından açıklanan politikanın uygulama araçları ise hemen ertesi yıl hem DB (*Water Resources Management*, 1993) hem Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) (*Water Resources Management*, 1993) strateji metinlerinde şekillendirilmiştir. DB'nin su ile ilgili üçleme adını verdiği üç temel çalışması vardır: 1993 tarihli Strateji Metni (*Water Resources Management*), 2002 tarihli Değerlendirme Raporu (*Bridging Troubled Waters*) ve son olarak 2004 yılında yayımlanan rapor (*Water Resources Sector Strategy*). BM'nin görüşleri ise Dünya Su Forumlarında kamuoyuna sunulan Dünya Su Değerlendirme Raporları'nda ortaya koyulur (2003, 2006, 2009). Bunların haricinde DB'nin ve BM'nin uygulamayı incelemeye aldıkları "Örnek Olay" çalışmaları vardır. Finansman konusunda temel kaynak ise eski DB başkanı Michael Camdessus tarafından kaleme alınan F*inancing Water for All* çalışmasıdır (Michael Camdessus, *Financing Water For All*, Report of World Panel on Financing Water Infrastructure, WWC, 2003).

[14] Bu zeminin en önemli ortakları ise yeni sağcı su politikasının şemsiye örgütü olan Birleşmiş Milletler (BM), kreditörü Dünya Bankası (DB), yatırımcısı küresel su tekelleri ve destekçisi hükümetlerdir. Dünya Su Forumu ve Dünya Su Konseyi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Serhat Salihoğlu, "Dünya Su Konseyi, Su Forumları ve İstanbul 2009", *Tarım ve Mühendislik*, Ziraat Mühendisleri Odası, Sayı: 83, 2008, s. 41-45, http://www.zmo.org.tr/yayinlar/dergi_goster.php?kodu=139&dergi=139

suyun metalaştırılması / su hizmetlerinin ticarileştirilmesini amaçlar. Bu temelde yükselen yeni sağcı su politikası *fiyatlandırma* kavramında soyutlanabilir.

FİYATLANDIRMA: Niteliksel Dönüşüm Aracı

Yeni sağcı su reformunun temeli suyun metalaştırılması / hizmetin ticarileştirilmesidir:

> OECD ve DB gibi kuruluşlar, 1990'lara kadar, kaynakların desantralize birimlerce, kapsamlı planlama ve fiyatlandırma ilkesi ile etkin yönetilebileceğini savunmuşlar, bu ilk dönemde piyasa mekanizmalarından söz edilmekle birlikte asıl vurgu kamu kuruluşlarına yapılmış, kamu kuruluşlarının *suyu ekonomik bir mal gibi yönetmelerini sağlayacak önlemler* üzerinde durulmuştur.[15]

Görüldüğü gibi, hizmetin kamu ya da özel sektör tarafından sunulmasından bağımsız olarak suyun niteliksel olarak dönüşümü *suyun ekonomik bir mal gibi yönetilmesi* noktasında belirmektedir.

Yeni sağ tarafından kamusal hizmet sunumu ile özdeşleştirilen ve eleştirilen düşük bedelli hizmet sunumu,[16] üretim ve yönetimin *toplumsal gereksinimler* ile şekillendirilmesinin sonucudur: "Kamu mekanizmaları su kaynaklarını belirlenen kalkınma hedefleri ve toplumsal gereksinmeler doğrultusunda *arz odaklı* yönetmektedir."[17] Hizmetlerin makul bir fiyatla olabildiğince geniş bir kitleye ulaştırılmasının temel alındığı bu yöntemde suyun fiyatlandırılması yatırım maliyeti-işletme, bakım-onarım masrafları ve ücretler kapsamında yapılmaktadır.[18] Bu yönetim tarzında, suyun *toplumsal kullanım değeri* ön plandadır.

Yeni sağcı politika arz odaklı yönetimde, suyun, *değerinin altında fiyatlandırıldığı (underpricing)* ve değerin altında fiyatlandırmanın kamu hizmetlerindeki *verimsizlik, kalitesizlik ve yetersizlik* gibi sorunların temel nedeni olduğunu ileri sürer.[19] DB tarafından yapılan bir araştırmaya göre arz odaklı yönetimde su hizmeti bedeli olarak belir-

---

[15] (Vurgular bana ait) Güler (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi – Genel Yapı*, s. 8.

[16] Hizmetin kamu tarafından sunulması kendiliğinden suyun piyasa ilişkilerinden bağışık olmasını gerektirmez.

[17] (Vurgular bana ait) Güler (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi – Genel Yapı*, s. 3.

[18] Salihoğlu, Serhat, "Küresel Su Siyaseti Nedir?", *Su Yönetimi Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri*, (Ed. Tayfun Çınar ve Hülya Kendir), Memleket Yayınları, Ankara, 2006, s. 4.

[19] DB, suyun hayat için temel kaynak ve kıt bir varlık olmasından dolayı hükümetlerin su kaynaklarının dağıtımında politik ve sosyal öncelikleri göz önüne aldıkları ve bu nedenle verimsiz, kalitesiz bir hizmetin sürdürüldüğü eleştirisinde bulunmaktadır. World Bank, *Water Resources Management*, Washington, 1993, s. 30.

lenen fiyatın arz maliyetinin % 35'ine denk geldiği görülmüştür.[20] Bu doğrultuda, değerinin altında fiyatlandırma tüketimin artmasına neden olmakta, tüketimin tetiklenmesi arzı artırıcı yatırımları teşvik ederek su kıtlığını pekiştirmekte; hizmet kalitesinde düşüşe ve hesapverebilirlik mekanizmasının işlemediği kamusal örgütlerin altyapı bakım ve onarımına kayıtsız kalmalarına ve bu nedenle çevrenin zarar görmesine ve suyun tükenmesine kadar varan birçok soruna yol açmaktadır.[21]

Yeni sağcı politika suçlu olarak kamusal hizmet sunumunu gösterirken, çözümü de gösterir: reform, suyun kamu malı olma ve kamu hizmeti çerçevesinde sunulması özelliğinden sıyrılarak, *meta* olarak[22] ve salt *ekonomik ölçütler* içerisinde üretilmesi ve yönetilmesi[23] ile başlamalıdır:

> ...Geçmişte yapılan suyun ekonomik değerini teslim etmedeki başarısızlık kaynağın aşırı tüketilmesine ve çevreye zarar verici şekilde kullanılmasına yol açmıştır. Suyun *ekonomik bir mal olarak işletilmesi* verimli ve adil kullanımın gerçekleştirilmesinin ve su kaynaklarının korunması ve kollanmasının önemli bir yoludur.[24]

DB'ye göre, suyun ekonomik mal olarak yönetilmesi *çevresel sürdürülebilirlik (ecological outlook)* ve *ekonomik verimlilik (economic consideration)* açısından gereklidir ve bu amaçlar ancak arz odaklı yönetimin terkedilmesi ve *talep odaklı* yönetimin benimsenmesi ile olanaklıdır.

DB'ye göre talep odaklı yönetim, "fiyat ya da niceliksel sınırlar koymak gibi çeşitli araçlar ile su talebini sınırlandırmak"tır.[25] Bu doğrultuda, suyun talep esnekliğinin -0,3 ile -0.7 arasında olduğundan hareketle, su fiyatlarındaki % 10'luk bir artışın, su talebinde % 3 ila % 7 ara-

---

[20] Ak, s. 30.

[21] DB'ye göre bu sistemde kalite düşüktür, bu nedenle kullanıcıların hizmetin bedelini ödeme isteği azdır ve hizmet halkın gereksinimlerini karşılamaktan uzaktır. "Bununla birlikte, finansal disiplin ve performans hesapverebilirliği olmadığı için birçok sorun ortaya çıkıyor: verimsiz uygulama, yetersiz koruma/ bakım, mali kayıplar ve güvensiz hizmet sunumu." Ak, s. 30.

[22] Filiz Kartal, suyun metalaşmasını "suyu yada su haklarını alınan, satılan yada pazar işlemlerine konu edilen bir mal gibi değerlendiren her türlü eylem ve politika" olarak tanımlar (Brown, J. R., "Understanding and Responding to the Commodification of Water" Amigos Bravos/ Somos Vecinos- Commodification Project, Review Draft, http://www.amigosbravos.org/projects/ABCommodificationofwater.pdf, 22 Kasım 2005'den aktaran Filiz Kartal, Suyun Metalaşması, "Suya Erişim Hakkı ve Sosyal Adalet", *Su Politikaları Kongresi*, 2. Cilt, Ankara: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, 2006, s. 478-485).

[23] World Bank, *Water Resources Management*, s. 30.

[24] (Vurgular bana ait) Dublin Beyanı, ilke 4, http://www.un-documents.net/h2o-dub.htm

[25] World Bank, *Water Resources Management.*

sında bir düşüşe yol açacağına inanılır.[26] Talep odaklı yönetimde amaç, arzı sabit tutarak, varolan miktarın *yeniden-dağıtımı*nda *rekabet*in esas alınarak suyun alternatif kullanımları arasında dolaşımının sağlanmasıdır.

Suyun *yeniden-dağıtımı* ile arz-odaklı yönetimde örtük duran *değişim değeri* ön plana çıkar.[27] Diğer bir deyişle, yeni sağcı politikaya göre su *kıt bir kaynak* olarak kullanım değerinin ötesinde değişim değerine sahiptir ve bu nedenle bir *meta*dır. Gerçekten "kapitalizm söz konusu şeyin ticari değer kazanabilmesi için kıtlığının kabul edilmesini gerektirmektedir."[28] Bu nedenle, talep odaklı yönetim, tüketicinin suyun kamu malı iken örtük duran finansal ve kaynak maliyetlerini dikkate alması[29] demektir. Yeni sağcı anlayışa göre "piyasa *gerçekçi* bir su fiyatı belirleyerek ve *fırsat maliyetini* işleterek su kullanımını verimli hale getirir. Suyu gerçek değerine kavuşturur. Tüketicilerin suyu marjinal değerine yakın kullanmalarına ve kalanı satmalarına zemin hazırlar. ...bu sayede suyun en verimli şekilde tüketilmesini sağlar."[30] Söz konusu yaklaşım *kullanan öder* ilkesinde toplanır. Çevresel sorunlar için geliştirilen çözüm de "*kirleten öder*" ilkesidir.[31] Kirleten öder ilkesine göre, atıkların boşaltımı "çevreye verdikleri zarar ya da koruma ve iyileştirmenin maliyetiyle orantılı olarak ücretlendiril(ir)."[32] Bu bağlamda, maddi cezalar ile tüketim ve kirletme caydırıcı hale getirilmektedir.

Peki, söz konusu fiyatlandırma nasıl yapılacaktır?

Kamu malı olarak sunulan su hizmetlerinde suyun bedelinin hesaplanmasında *ortalama maliyet* göz önüne alınır ve çapraz sübvansiyona yer verilirken, DB değişim değerine sahip suyun *fırsat maliyeti*nin ön plana çıkartılmasını talep eder. Ortalama maliyet, sadece varolan ve kullanılan hizmeti karşılayan harcamalardır.[33] DB'nin fiyatlandırmaya dair politikasının temeli olan *fırsat maliyeti*[34] ise suyun daha iyi başka

---

[26] Konuralp Pamukçu, *Su Politikası*, Bağlam, 1. Baskı, İstanbul, Mayıs 2000, s. 99.

[27] Salihoğlu, "Küresel Su Siyaseti Nedir?", s. 4.

[28] Tayfun Çınar, "Su Yönetimi ve Finansmanında Strateji, Model ve Aktörler", *Su Yönetimi Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri* (Ed. Tayfun Çınar ve Hülya Kendir), Memleket Yayınları, Ankara, 2006, s. 52.

[29] World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 22.

[30] Pamukçu, *agk*, s. 101.

[31] World Bank, *Water Resources Management*, s. 59

[32] Güler (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi – Genel Yapı*, s. 27.

[33] World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 23.

[34] DB, kentsel su hizmetlerinde *marjinal maliyet*in kullanılmasının yeterli olacağını ancak tarımsal sulama yönetiminde *fırsat maliyeti*nin mutlaka öne çıkarılmasının gerektiği belirtilir.

bir seçenekte değerlendirilmesi durumunda sağlanacak geliri dikkate alır. Ancak bu sayede kıt ve değerli bir kaynak olan su *düşük-kazançlı kullanımdan yüksek-kazançlı kullanıma* doğru el değiştirir ve aşırı tüketim engellenir.[35] Fırsat maliyeti içerisinde suyun ulaştırılması maliyeti, suyu tüketmenin kıtlık maliyeti, basamak fiyatlandırması, eriştirme maliyeti, suyun kıtlık dönemlerine göre fiyatlandırılması[36] göz önüne alınır. Örneğin tarımsal alanda fiyatlandırma politikasına dair DB şu görüşleri dile getirir: "çiftçiler tüm finansal masrafları -işletme ve bakım, iyileştirme, altyapı ile ilgili borçlanma hizmetleri- ve suyun fırsat maliyetini ödemelidir."[37]

Fırsat maliyetinde piyasadaki rekabet belirleyicidir ve rekabet sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşmasına neden olacak şekilde belirginleşir. Öyle ki, su kâr payı dar olan küçük çitfçilikten her bir damla sudan daha fazla ürün elde edebilen tarımsal faaliyetlere (büyük ölçekli tarımsal işletmeler) doğru akacak ya da "en düşük verimli su kullanımı olan tarımsal sulamadan tasarruf etmek kaçınılmaz" hale gelecektir.[38]

*Düşük-kazançlı kullanımdan yüksek-kazançlı kullanım*a doğru yeniden-dağıtım *su ticareti*nin yapılabilmesi hatta *su borsaları*nın kurulması ile olanaklıdır.[39] Su pazarları suyun fırsat maliyetlerini ortaya çıkaracak tek mekanizmadır. Bu sayede "tüketicilerin su kullanımlarını suyun marjinal değeriyle daha fazla ilişkilendirmelerini ve geri kalanını satmalarını teşvik edecektir."[40]

> Kullanıcıların su sunumu haklarının olduğu durumlarda yeniden-dağıtım ancak bu kullanıcıların suyu yüksek fiyatla satmalarının teşvik edilmesiyle mümkün olur. Böyle alternatif satış yerlerinin olması, örneğin bir çiftçi için, suyun sürekli kullanımı bakımından bir fırsat maliyeti yaratmaktadır. Yalnızca çiftçinin kullanımı dışında artan su değil, sahip olduğu tüm su pazarlanabilir olmaktadır. Bu durumda çiftçi düşük getirisi olan üretimi için su harcamak yerine suyu satmayı tercih edecektir. Böylece ek olarak, yeni kaynakların geliştirilmesinden doğacak ekonomik ve çevresel maliyetler de önlenmiş olur.[41]

---

35 World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 19.
36 Pamukçu, *agk*, s. 99.
37 World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 15.
38 Pamukçu, *agk*, s. 92.
39 World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 23.
40 Güler (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi – Genel Yapı*, s. 26.
41 Ak, s. 27.

Su ticaretinin yapılabilmesi ve borsaların kurulabilmesi için ise *su hakları* düzenlenmelidir. Bu kavram, izleyen başlık altında incelenecektir.

DB, fırsat maliyetinin benimsenmesinin politik açıdan zorlayıcı olabileceğine değinerek, reformun ilk adımı olarak uygulanamayabileceğini kabullenir.[42] Bu doğrultuda, fiyatlandırmada gerçekçi ilk hedef *maliyet kurtarma* olmalıdır (cost-recovery).[43] Bankaya göre, maliyet kurtarma "hizmetin sunulması için gerekli maliyeti karşılayacak tarife yapısı"dır.[44] Bu tarifede *marjinal maliyet* kullanılır. Marjinal maliyet, "talepte meydana gelecek belli orandaki değişikliğin neden olduğu uzun vadedeki kapasitenin ayarlanmasının maliyeti"dir: en son birimin sunumundan elde edilen faydanın o artışı temin etmenin maliyetine eşit olduğu noktada, suyun kullanımı ekonomik anlamda optimize edilmiş olur, yani su en iyi şekilde kullanılmış olur.[45] Talep odaklı yönetimin ikinci aşaması ise suyun farklı kullanıcılar ve karşıt kullanımlar arasında dağıtımı sırasında olası değerlerin de maliyete eklenerek[46] fırsat maliyetinin kullanılmasıdır.

DB politikalarının uygulama örneklerinden kavramın nesnel gerçekliğe nasıl yansıdığı rahatlıkla izlenebilir. Yeni sağcı politikalar doğrultusunda gerçekleştirilen reformların hepsinde fiyat artışları yaşanmıştır.[47] Bolivya'nın Cochabamba eyaletinde 1999 yılında DB kredi koşulu olarak özelleştirilen su hizmetleri bedellerinde yıllık % 150'lere varan artışlar gözlenmiştir.[48] DB raporlarında da Cochabamba'ya (Bolivya)

---

42 World Bank, *Water Resources Management*, 1993, s. 49 ve World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 22: Fırsat maliyetinin doğrudan oturtulması zor olduğu için öncelikle *ilkeli pragmatizm* uygulanmalıdır. Bu yaklaşıma göre, reformlar ilkelidir çünkü piyasa ilkelerine bağlıdır ama pragmatiktir çünkü reform sanatı olabilirlikler sanatıdır.

43 DB'na göre reformun ilk aşamasında masrafların karşılanması yani finansal özerkliği sağlayabilmek yeterlidir, ardından fırsat maliyetinin ortaya çıkarılması gereklidir. World Bank, *Water Resources Management*, s. 14.

44 World Bank, *Water Resources Management*, s. 5.

45 Güler (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi – Genel Yapı*, s. 21.

46 Ak, s. 21.

47 Su hizmetlerinde gerçekleşen özelleştirmelerin hepsinde, bir kural olarak, fiyat artışı ortaya çıkmaktadır. *Public Services International Research Unit*-Part of the School of Computing and Mathematics, University of Greenwich, London (PSIRU)'nun saptamaları da bu yöndedir. Fransa'da özelleştirilmiş su kullananların, belediyelerden hizmet alanlara göre %20–30 daha fazla ödeme yaptığı bildirilmektedir. St. Etienne'de iki yıl içinde su fiyatlarında %124 artış yaşanmıştır (http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haftaninYazisi.asp?ID=31).

48 Argun Akdoğan söz konusu fiyat artışlarının % 200'lere vardığını belirtmektedir (Argun Akdoğan, "Latin Amerika'da Su Özelleştirmeleri", *Su Yönetimi Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri* (Ed. Tayfun Çınar ve Hülya Kendir), Memleket Yayınları, Ankara,

sağlanan kredilerin koşulları arasında hizmet bedelinin öncelikle % 30 artırılması daha sonra artışların enflasyon oranına endekslenmesi gösterilmektedir. Ardından yaşanan ücret artışlarının % 30, % 35 ve en son % 20 seviyesinde olduğu kayıt altına alınmaktadır.[49] Söz konusu artışın nedeni DB'ye göre şirketin açgözlülüğüdür.[50] Oysa Cochabamba'da ihaleyi kazanan Bechtel'in yan kuruluşu Aguas del Tunari kendisine "40 yıllık imtiyaz" sağlayan sözleşmesine "yıllık % 15 oranında kâr"[51] garantisi koydurmuştur ve hizmet bedeli artışlarını bu maddeye dayandırmıştır. Yerel asgari ücretin 100 $'ın altında olduğu Cochabamba'da yaşayanların birçoğu gelirlerinin % 22'sine yakın bedele ulaşan su faturalarını ödemek zorunda kalmış ya da faturaları ödeyemeyenlerin hizmetten yararlanmaları engellenmiştir.[52] Ayrıca, su hizmetinden faydalananların gelir durumlarındaki bozulmalar da dikkate alındığında hizmet bedellerinin artmasının hizmetten faydalananların sayısında azalmaya yol açması kaçınılmazdır.[53]

Suyun piyasa ilişkileri içerisine çekilmesi kâr oranı düşük alanlarda yatırımların durmasına neden olmaktadır. Bolivya, El Alto'daki özelleştirmeler sonrasında yapılan denetim raporuna göre şirket [Aguas del İlimani (Suez çoğunluk hissesine sahip)] sözleşmede belirtilen bağlantı sayısının % 32.84'ünü gerçekleştirmemiş ve 42,2 milyon $'lık yatırımların ancak 23,6 milyon $'lık bölümünü gerçekleştirmiştir.[54] Kolombiya'da da özelleştirmeler sonrası hizmeti devralan şirket nüfus artışı ile genişleyen yerleşimlere hizmet götürme sorumluluğunun söz-

---

2006, s. 209). Lobina ve Hall ise bu artışın % 150'ler civarında olduğunu belirtmektedir (Emanuele Lobina ve David Hall, *Water Privitization and Restructuring in Latin America 2007*, PSIRU, September 2007, s. 28, http://www.psiru.org/publicationsindex.asp, [4 Mayıs 2009]).

49 World Bank, *Political Economy of Policy Reform*, s. 92.

50 Ak, s. 92.

51 Şirket elde edilen gelirin % 15'ine el koyuyordu. Akdoğan, "Latin Amerika'da...", s. 209, 217 ve Lobina ve Hall, *agk*, s. 28.

52 Lobina ve Hall, *agk*, s.28. Akdoğan, makalesinde yerel asgari ücretin 60 $ olduğunu ve faturaların 15 $'a ulaştığını belirtmektedir. Akdoğan, "Latin Amerika'da...", s. 209.

53 Spronk, *agk*, s. 3. ILO'nun "A Fair Globalization" raporunda da Latin Amerika ve Karayipler ve Aşağı-Sahara Afrika'da son onyılda mutlak yoksulluğun (günlük 1 doların altında yaşayan) önemli miktarda arttığı görülmektedir (Spronk, *agk*, s. 3 dipnot 8).
Ayrıca, suya en yüksek parayı kentlerin gecekondu bölgelerinde yaşayanlar ödemektedir. El Salvador, Nikaragua ve Nijerya'da yaşayanların gelirlerinin % 10'u su faturasına gitmektedir. İngiltere'de ise bir ailenin gelirinin % 3'ünden fazlası su faturasına gidiyorsa o ailenin ekonomik sıkıntı çektiği düşünülmektedir (Kemal Derviş, Trevor Manuel, "İki milyon çocuk temiz su ve tuvalet yok diye ölüyor", *Hürriyet*, 10 Kasım 2006, s. 11).

54 Lobina ve Hall, *agk*, s. 26-29.

leşme içerisinde yer almaması gerekçesi ile yeni yerleşim yerlerine bağlantı sağlamayı reddetmiştir.[55]

Piyasa ilişkileri içerisinde üretilen ve sunulan su hizmetlerinde kalite artışlarının yaşanmasının da zorunlu olmadığı görülmüştür. Yeni sağ fiyatlandırma ve maliyet kurtarmayı sektörler arası sübvansiyonun kaldırılması ve *suyu su ile ödeyen* bir finansman modelinin hayata geçirilmesini sağladığı gerekçesiyle desteklemektedir. Bu model hizmete özgülenmiş gelirlerin yine aynı alanda yatırıma dönüştürülmesi koşuluna dayanır. Bu doğrultuda, su hizmetinden toplanan gelirler yine su alanında yatırıma dönüşmelidir; kalite artmalı, hizmet yaygınlaştırılmalıdır. Yukarıda belirtilen örneklerde de görüldüğü gibi, fiyat artışları gerçekleşmiştir, fakat kalite artışı ve hizmetin yaygınlaştırılması ve su kaynaklarının korunması ve kollanması gerçekleşmemiştir.

Öncelikle, fiyatlandırma sonrasında toplanan hizmet bedellerinin tekrar sektöre yatırım olarak dönmesi kendiliğinden bir kural olarak işlemez.[56] Şirketler ya da şirketleşmiş kamu kurumları için kâr ön planda olacaktır ve yatırımların nerede ve nasıl gerçekleştirileceği piyasa tarafından belirlenecektir. İddia edilenin aksine, su hizmetinin fiyatlandırılması ile hizmet kalitesinde artış değil, düşüş gözlenmektedir. Sadece su alanında değil, farklı alanlardaki özelleştirmeler söz konusu olduğunda beklenen kalite artışlarının gerçekleşmediği, aksine maliyetlerin kısılması ile kalitede azalma görüldüğü açıktır:

> "Bu ülkede [İngiltere'de] özelleştirme [ulaştırma] ile birlikte gelen rekabet karşısında, işletmeciler ayakta kalmak için 'çoğu defa bakım-onarımdan tasarruf ederek, daha düşük gerçek ücret ve daha uzun çalışma saatleri yoluyla emek maliyetini düşürerek ve yeni araçlar için yatırım yapmayarak' maliyetleri esaslı biçimde düşürmüşlerdir."[57]

Bolivya'nın Cochabamba eyaletindeki özelleştirmeler sonrasında da kalite açısından bir düşüş gözlenmekte ya da halk, kalitede bir

---

[55] Felipe Barrera-Osorio, Mauricio Olivera ve Carlos Ospino, "Does Society Win or Lose as a Result of Privitization? A Case Study in the Impact of Water Privitization in Colombia", *Economica* (2008), London School of Economics, s. 10-11.

[56] Piyasa serbestisi içerisinde özelleştirilmiş hizmetlerde kârların aynı sektör içerisinde kalıp kalmayacağı ilkelere bağlı değildir. Bkz: Güler (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi – Genel Yapı*, s. 33.

[57] Martin Mayer, "Yeni Otobüs Devleti Yolcuları ve İşçileri Eziyor", *Genel-İş Bülteni*, Ekim 1995, 1-2, s. 48-53 (50)'den aktaran Birgül Ayman Güler, *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi*, İmge, 2. Baskı, Ankara, 2005, s. 276.

iyileşmeye tanık olmadan fiyat artışları ile karşı karşıya kalmaktadır.[58] Örneğin, Cochabamba'da su kaçakları özelleştirmeler sonrasında da % 40'lar dolayında seyretmeye devam etmiştir.[59] Diğer taraftan, doğal tekel özelliği olan su dağıtımında rekabetçi bir piyasanın aksine tekelleşmenin görüleceği açıktır. Bu durumda rekabet ile kalitede yükselme yaşanacağı iddiası hem kuramsal dayanaktan yoksundur hem de nesnel gerçekliği yansıtmamaktadır.

Fiyatlandırma ile bir yandan toplum hizmetten yoksun bırakılmakta diğer taraftan talebin artırılması ve kârınençoklaştırılması doğrultusunda artan su tüketimi ile kaynaklar kurutulmaktadır. DB, 2002 tarihli raporunda düşen talebi canlandırmak üzere şirketin kampanya başlatacağını açıkça belirtmektedir.[60] Bu nedenle, fiyatlandırma ile aşırı tüketimin önleneceği savı da dayanaktan yoksundur. Şöyle ki, "su şirketlerinin kârı tüketimin artmasına bağlıdır ve kaynak sularını koruma ve kollama çabasına asla ciddi olarak katılmazlar."[61] DB de kuramsal olarak kendi tezlerini yakın zamanda çürütmüştür. Yeni sağcı politikanın talep odaklı yönetiminde, "önce var olan su kaynaklarının verimli kullanımı sağlanmalı, gerekirse sonra arza yönelik çarelere başvurulmalıdır."[62] Bu doğrultuda, DB 1993 stratejisinde yeni altyapı yatırımlarının hayata geçirilmesinin yerine *iyileştirme* ve *yönetim*e önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir.[63] Ne var ki, DB yönetim odaklı su sektörü stratejisini yeni dönemde *altyapı ve yönetim* stratejisi olarak yeniden biçimlendirmiştir. Bu doğrultuda 2004 tarihli raporda günah çıkartırcasına hidroelektrik santralleri ve barajlar gibi büyük altyapı proje kredilerinin artırılması için çalışma yapılmasının gerekliliği çok sık vurgulanır olmuştur.[64] Bu noktada, DB temel ekonomik ölçüt olarak sunduğu talep yönetimi politikasına ihanet etmektedir. Çünkü hidroelektrik santralleri ve barajlar gibi büyük çaplı altyapı yatırımları arzı artırıcı yatırımlardır.

---

58 World Bank, *Bolivia Water Management: A Tale of Three Cities*, World Bank Operations Evaluation Department, No: 222, Spring 2002, s. 3.

59 Ak.

60 World Bank, *Bolivia Water Management*, s. 2.

61 Maude Barlow, *Mavi Sözleşme Küresel Su Krizi ve Su Hakkı Mücadelesi*, Çev. Barış Cezar, Çevre Mühendisleri Odası ve Yordam, Mart 2009, s. 185-186 (Orj. *Blue Covenant: The Global Water Crisis and the Coming Battle for the Right to Water*, New York, 2007).

62 Pamukçu, *agk*, s. 86-87.

63 World Bank, *Water Resources Management*, s.61.

64 World Bank, *Water Resources Sector Strategy*.

Sonuç olarak, fiyatlandırma yeni sağcı politikanın öngördüğü şekilde gerçekleştirilmiş, fakat hizmetlerin iyileştirilmesinin, yaygınlaştırılmasının ve çevrenin korunmasının kendiliğinden tetikleyicisi olmak bir yana toplumun sudan yoksun bırakılmasına, hizmetlerde kalitenin düşmesine ve su kaynaklarının tüketilmesine neden olmuştur. Öte yandan, fiyatlandırma ile su hizmetinin kamu ya da özel tarafından sunulmasından bağımsız olarak hizmetin niteliksel dönüşümü gerçekleştirilmiştir. Söz konusu dönüşüm, "toplumsallaşmış ihtiyaçların devlet tarafından ya da devlet gözetiminde piyasa ilişkileri dışına çıkarak karşılanması"na dayanan kamu hizmeti anlayışının son bulmasıdır. Bu doğrultuda, kamu hizmetleri ile her türlü dışsallık piyasa alanı içerisine çekilmektedir.[65] Diğer bir deyişle, kamusal mülkiyete tabi suyun toplumsal gereksinimler doğrultusunda değil, kâr getirici bir meta olarak işletilebilmesi amaçlanmaktadır.

Bu noktada ortaya çıkmaktadır ki, fiyatlandırma kavramı, suyun bir bedel karşılığında sunulmasından öte, suyun toplumsal gereksinimleri gidermesi niteliği ile kazandığı kullanım değerinden (tüm maddi ve biçimsel öğelerinden) sıyrılarak pazarda başka mallarla değişim oranı temelinde belirlenen değişim değeri ile yeniden dağıtıma sokulabilmesi demektir. Bu doğrultuda, fiyatlandırmanın görünen sonucu tüketiciler topluluğuna indirgenen toplumun hizmete ödeyeceği bedelin artması, özünde ise suyun daha çok bedel ödeyen özel çıkarların egemenliğine teslim edilerek toplumun elinden alınmasıdır. Bu doğrultuda, yeni sağcı politikada suyun niteliksel dönüşümünün zorunlu sonucunun, suyun *temel bir insan bir hakkı* olmaktan çıkarılarak *gereksinim* olarak tanımlanması olduğu görülebilir.

SU HAKKI: Yasal Zırh

Yeterli ve temiz suya erişim her insanın *doğal ve temel hak*kıdır. Yeni sağ ise her fırsatta suyun *temel bir hak (right)* değil bir *gereksinim (need)* olduğunun altını çizer. Bu temel ideolojik bir tercihtir. Temel hak ile gereksinim arasındaki en temel fark, Barlow tarafından şöyle ifade edilmektedir: "bir insan hakkını alıp satamazsınız veya onu ödeme gücü olmayan birisinden esirgeyemezsiniz." Oysa bir gereksinim piyasa koşulları içerisinde alınıp satılabilir ve ticari herhangi bir mal

---

[65] Birgül Ayman Güler, "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", *Praksis*, 9, Kış-Bahar 2003, s. 93-116. [http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/bguler/pdf/praksis.pdf]

gibi, ödeyenler tarafından sahip olunur (*kullanan öder*), ödemeyenler tarafından kullanılamaz (*ödeyemeyen kullanamaz*).[66] Tam da bu noktada, yukarıda değinildiği gibi temel amacı piyasa ilişkilerinden bağışık suyu meta haline getirmek olan yeni sağın bu sistemin hukuki temelini *su hakkı* (*water rights*) kavramı ile attığı görülebilir.

Su hakkı, yer üstü ve yer altı su kaynaklarının üretimi, kullanılması ve yönetimi hakkıdır. Bu bağlamda, su ona *en yüksek bedeli verenin hakkı* olmalıdır. Diğer bir deyişle, yeni sağda hak kavramı *toplumun suya erişimi* üzerinden değil, suyun risklerden arındırılmış haliyle *ticari haklar* üzerinden kurulur. Toplumun suya erişip erişememesi değil, suya kimin hangi bedeli ödeyerek sahip olabileceği önem kazanır. Su hakkı kavramı bu noktada *ticari hakların yasal olarak* korunabilmesi işlevini üstlenir.

Yukarıda değinildiği gibi fiyatlandırma kavramı ekseninde yeniden-dağıtıma sokulan su, *düşük kazançlı kullanımlardan yüksek kazançlı kullanıma* akabilmelidir ki, suyun fırsat maliyeti ortaya çıksın ve su gerçek değerine kavuşsun. Bu şekilde, her damla su daha fazla ürün, daha fazla çıktı getirecektir. Diğer bir deyişle, su değişim değeri ile piyasa ilişkileri içerisinde el değiştirmeli ve düşük kazançlı kullanım için suya erişim hakkı olmamalıdır. Bu doğrultuda, *kullanan öder*den başlayan yeni işleyiş *ödemeyen kullanamaz* noktasına varır.[67] Bu sürecin sürekliliğini sağlayacak olan da yasal düzenlemelerdir.

1992'de Meksika'da çıkarılan yeni su yasası ile *ticari su hakları* gündeme gelmiştir. DB'ye göre bu sayede "artık her su damlası daha yüksek ekonomik getiri sağlamakta ve her hektar arazi ve su damlası eskisinden iki kat fazla tarımsal emek talebi yaratmaktadır (ve tabi yoksul insanlar için iş olanağı)."[68]

Söz konusu yeniden-dağıtım mekanizmasının işlerliği için suyun üzerindeki mülkiyet ve tasarruf haklarının ve bu hakların el değiştirmesinin önündeki hukuki engellerin kaldırılması zorunludur. Bu hukuki engellerin başında günümüzde büyük oranda kamu hizmeti olarak sunulan suyun devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunması gelmektedir. Oysa ticaretinin yapılabilmesi için *mülkiyet* gibi meta üzerindeki

---

66 Barlow, *agk*, s. 194.

67 Birgül Ayman Güler, "Katılımcılık ve Demokrasi: Ağır Bir İpoteği Kaldırmak", *DOSYA-08: Yerel Yönetimlere Katılım*, Bülten 64 (Aralık 2008), Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, s. 5.

68 World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 7.

hakların belirlenmesi gereklidir.[69] DB'ye göre, su hakkı "toprak gibi mülkiyet haklarının özelliğini taşıyacaktır."[70]

> "Devredilebilir su hakkı ya da kullanım izni, Avustralya ve ABD'de sulamada uygulanan bir yöntemdir. Bu uygulamada yerüstü ve yer altı suları sulama, sanayi, rekreasyon ve çevresel amaçlarla satılmaktadır... Sular özel mülkiyete konu ise sözleşme sahipleri su kullanım haklarını satabilmektedir."[71]

DB açısından su hakları konusunda Şili'nin 1981'den bu yana su hakları ticareti yapması ve başarılı sonuçlar elde etmesi örnek olay olarak değerlidir.[72] Şili'de başarı hikayesi olarak anılan gelişmeler ise şöyle özetlenebilir:

> 1980 Anayasası ile kamu malı olarak tanımlanan suyu kullanım hakkı kişiye ait olarak belirlendi. Geçerliliğini yitiren 1967 tarihli Tarım Reformu Yasası su kaynaklarının planlanması ve yönetiminde devletin yetkilerini büyük ölçüde artırırken, yeni yasa ile su kullanım ve yönetim hakları tamamıyla özel sektöre aktarıldı. Su hakları 1981 yasası ile Şili tarihinde ilk kez arazi mülkiyeti sahipliğinden ayrılarak *herhangi bir mülk gibi* serbest olarak alınma, satılma, kiralanma ve devredilmeye başlandı. İdari yasalar tarafından düzenlenen su kullanım hakları medeni yasanın yetki alanına alınarak mülk tahsis ve kayıt sistemine eklendi.
>
> Bu yasa gereğince su haklarına sahip olanlar bu alanda sorumlu kamu idaresi Devlet Su Teşkilatı'ndan izin almadan su kullanım haklarının şekillerini ve yerlerini serbestçe değiştirme yetkisine sahip oldu. Şili'de su kullanım haklarını satın alanlar kendi dağıtım kanallarını açarak suyu istedikleri miktar ve fiyatlarda diğer kullanıcılara sattılar. Devlet Su Teşkilatı'nın su kullanım haklarını iptal etme ya da kısıtlama yetkisi hükümet tarafından ilan edilen kuraklık gibi acil durumlar dışında elinden alındı. Su kullanım haklarına sahip olanlar bu hakkı satın aldıktan sonra herhangi bir vergi ya da ücret ödemediler. ...[73]

Görüldüğü gibi, suyun fırsat maliyeti doğrultusunda *su borsa*sının ve *banka*larının kurulması ve su *ticareti*nin geliştirilmesi gereklidir, su borsası ve ticaretinin işlerliği için su haklarının tanınması doğrultusunda gerekli düzenlemelerin yapılması zorunludur.

Söz konusu ticaret hakları yalnızca su alanında tartışma konusu değildir, ticaret hakkı 1996 yılından bu yana *Dünya Ticaret Örgütü*'nün (DTÖ) başlıca gündem maddesidir. Gerçekten, "DTÖ'yü kuran ant-

---

69 Güler (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi – Genel Yapı*, s. 28.
70 World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 16.
71 Güler (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi – Genel Yapı*, s. 28.
72 Pitman, *agk.*, s. 23.
73 (Vurgular bana ait) Gonzales, Water not for Everyone, 2002'den aktaran Akdoğan, "Latin Amerika'da..", s. 185.

laşmalar 'ticaret özgürlüğü' (*freedom to trade*) hakkının insan hakları gibi dokunulmaz statüde bir hak olarak kabul edildiğini göstermektedir. Üstü kapalı olarak dokunulmaz hak gibi kabul edilen ticaret hakkı, son yıllarda, küresel kapitalist sistemin anayasallaşmasını sağlayacak ilke olarak öne sürülmektedir."[74]

DTÖ himayesi altında imzalanan anlaşmaların "kuralların(ın) hakimiyetinde su bir mal, bir yatırım ve hizmet aracı olarak kabul ediliyor ve bu itibarla, hükümetlerin, bu ticaret ve yatırım anlaşmaları tarafından güvenceye alınan özel hakları kısıtlayabilecek, insan haklarını, çevreyi ve ticari olmayan toplumsal hedefleri korumak için gerekli olan politikaları, yasaları ve uygulamaları oluşturma ve sürdürme kapasitelerini ciddi şekilde kısıtlayan bağlayıcı düzenlemelere tabidir."[75]

1994 yılında imzalanan *GATS* metninde yer almayan su hizmetleri 2000 müzakareleri sonrasında Çevre Hizmetleri ana sektörünün altında sayılarak, su hizmetlerinde de uluslararası ticaretin önündeki tüm engellerin kaldırılması garanti altına alınmıştır. Bilindiği gibi, GATS'ın kurucu kavramlarından "Stand Still" serbestleştirilmeye gidilen sektörde geri dönüşü olanaksız kılmakta ve "Built-In" kavramı ile serbestleşmenin yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesi garanti altına alınmaktadır.[76] Bu nedenle, su hizmetlerinde ticari ilişkilerin egemen kılınması yakındır ve hatta zorunlu hale gelmiştir.

Su hakkı ile yaşam için temel olan suyun anayasal ve doğal bir hak olmaktan çıkarılarak ticari haklara konu olmasının hukuki temeli atılmaya çalışılmaktadır. Ticaret çerçevesinde su hakkının içeriği "suya aynı derecede erişim hakkı olan diğer insanları dışlayarak ona sahip olma ve özelleştirme hakkı"dır.[77] Öyle ki, "bu tür özel hakların yasalaşması, insanların su haklarını kullanması önünde bariz ve ciddi bir engel yaratmaktadır."[78] San Francisco'da CorpWatch grubunun direktörü Joshua Karliner, "bu yatırım antlaşmaları (ticaret antlaşmaları ve özelleştirmeler) çok uluslu şirketlerin kârlarını insanların temel haklarından

---

74 Sonay Bayramoğlu, *Yönetişim Zihniyeti*, İletişim, İstanbul, 2005, s. 104-108.

75 Avukat Shrybman'ın görüşleridir. Barlow, *agk.,* s. 196.

76 Selim Yılmaz, "GATS: Su Ticareti Yapılabilen Değerli Bir Metadır", *İstanbul İKK Ölçü Dergisi*, Aralık 2003, http://www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm [5 Mayıs 2009]; Selim Yılmaz, "Meta Fetişizminde Yeni Açılımlar: Su", TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni, 2006/3, http://www.antimai.org/mkl/symklsu2006.htm [5 Mayıs 2009].

77 Avukat Jim Olson tarafından su ticareti eleştirilmektedir: "müdahale kullanım hakkıdır, suya aynı derecede erişim hakkı olan diğer insanları dışlayarak ona sahip olma ve özelleştirme hakkı değildir." Barlow, *agk*, s. 189.)

78 Barlow, *agk*, s. 196.

daha önemli hale getirdi" şeklinde eleştirilerini belirtmektedir.[79] Karen Bakker de söz konusu dönüşümü şöyle nitelendirmektedir: "su yönetiminde piyasa düzenlemenin temeli olarak benimsendiğinde, vatandaşların ödeme kapasitelerinden ayrı olarak belli bir miktar suya erişimlerinin zorunlu olduğu görüşü, tüketicilerin ödeme kapasitelerine göre suya erişim sağlamalarının zorunlu olduğu görüşü ile yer değiştirmiştir."[80]

Bolivya örneğinde hakların kâr amaçlı kuruluşlar temel alınarak kurulduğu açıkça görülmüştür. Fiyat artışları nedeniyle suya erişimi engellenen halkın başvuracağı hiçbir mekanizma kurulmamış iken; şirket, kârlarının devamlılığının tehlikeye düşmesi nedeniyle uluslararası tahkim mekanizmasına (ICSID[81]) başvurarak tazminat talep edebilmektedir.[82]

Arjantina hükümeti de su faturalarını düzenlemek istediğinde ICSID tarafından yargılanarak küresel su firması Azurix'e tazminat ödemek zorunda kalmıştır. Tahkim gerekçesinde "yerel hükümetin özel şirketi düzenlemesi yabancı yatırımın teşviğine zararlı olduğu hükmüne varılmıştır ve bu nedenle Arjantina Hükümeti zararı ödemekle yükümlü kılınmıştır."[83]

Hükümetlerin ömrünü yaklaşık ona katlayan imtiyaz süreleri içerisinde toplumun sudan yararlanma hakkının önüne şirketlerin kârlarının devamlılığı bir hak olarak çıkarılmaktadır. Latin Amerika başta olmak üzere su işletmelerinin imtiyaz sözleşmelerinin feshedilmesi ya da yerel hükümet yetkilileri ile masaya oturmaları ancak halk isyanları neticesinde olabilmektedir. Aksi halde, şirketler sözleşmeleri yenilemeye yanaşmamaktadır.[84]

Su hakkına dair yaklaşımın yaşamsal sorunları yanında siyasal bir takım sakıncaları da göz ardı edilmemelidir. Özel su piyasaları ulusal

---

[79] Jimmy Langman, "Bechtel battles against dirt-poor Bolivia", *San Francisco Chronicle*, February 2, 2002 http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?file=/chronicle/archive/2002/02/02/MN41536.DTL

[80] Karen Bakker'den (2001) aktaran Spronk, *agk*, s. 10.

[81] ICSID (International Center of Settlement of Investment Dispute) 1965 yılında DB tarafından kurulmuş uluslararası tahkim kurumudur. Ayrıntılı bilgi için: http://icsid.worldbank.org/ICSID/Index.jsp

[82] Susan Spronk ve Carlos Crespo, "Water, National Sovereignty and Social Resistance: Bilateral Investment Treaties and the Struggles against Multinational Water Companies in Cochabamba and El Alto, Bolivia", *Law, Social Justice & Global Development (LGD)*, 2008 (1), s. 4, http://www.go.warwick.ac.uk/elj/lgd/2008_1/spronk_crespo

[83] Ak.

[84] Akdoğan, "Latin Amerika'da...", s. 212.

sınırlar ile bağlı hale getirilemez, bu nedenle suyun karşıt kullanımları arasındaki yeniden-dağıtımında uluslararası su borsalarının/ bankalarının kurulması gündeme gelebilecektir.[85] Bu durumda güvenliği doğrudan ilgilendiren stratejik bir mal haline gelen su piyasa spekülasyonları[86] ve pazar ilkeleri doğrultusunda serbestmiş gibi gözüken bir süreç içerisinde yüksek kazançlı alanlara kaydırılabilecektir.

Suyun özelleştirme ve ticarileştirilmesi ile üreticiler piyasa ilişkilerinin içerisine fırlatılmaktadır.[87] Bu süreçte en önemli sorun mülkiyet haklarının tanınmasıdır ve bu da işlem maliyetlerini kendisine devredilen devlet tarafından üstlenilecektir.[88]

Bu noktada, BM'nin su hakkı kavramına yaklaşımını ele almakta fayda var.

BM su hakkı konusunda farklı bir noktada durduğu savı doğrultusunda yeni sağcı su politikasına karşıt gruplar tarafından da sahiplenilmektedir.[89] BM'nin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komisyonu tarafından 2002 yılında yayınlanan Genel Görüş[90] su hakkı konusunda BM'nin görüşlerini yansıtan temel metindir:

> Su, hayat ve sağlığın esası olan kısıtlı bir doğal kaynaktır ve bir kamu malıdır. Bir insan hakkı olarak su hakkı, insanlık onuruna uygun sürdürülebilmesi için zaruridir. Ayrıca bu hak, diğer hakların gerçekleştirilebilmesi için bir önkoşuldur. (s. 1)...
>
> Su öncelikle ekonomik bir mal değil toplumsal ve kültürel bir mal olarak değerlendirilmelidir (s. 5)... Herhangi bir kişi ya da grup su hakkını kullanmak üzere hem ulusal hem uluslararası alanda dava ya da diğer hukuki yöntemlere erişime sahip olmalıdır (s. 17)... İnsanlar, hiçbir koşulda temel ihtiyaçlarını karşılayacağı miktarda sudan yoksun bırakılamaz (s. 18)...

---

85 Uluslararası su borsalarına dair çekinceler için bkz: Güler (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi – Genel Yapı*, s. 31.

86 Su bankalarının sahip olduğu spekülasyon gücünün en azından insani olmadığı haklı olarak eleştiri konusu yapılmaktadır: "su gibi temel bir yaşamsal maddenin kıtlık dönemlerinin kazanç aracı olarak sınıflandırılması, en azından insani değerler açısından kabul edilebilir değildir." Güler (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi– Genel Yapı*, s. 33.

87 Adrienne Roberts'dan (2006:15) aktaran Spronk, *agk,* s. 11.

88 Ömer Demir, *Kurumcu İktisat*, Vadi, 1. Baskı, Ankara, 1996.

89 Barlow, *agk*, s. 191.

90 United Nations Economic, Social and Cultural Rights Committee, General Comment No15 E/C.12/2002/11 20 Ocak 2003, http://www.worldwatercouncil.org/fileadmin/wwc/Programs/Right_to_Water/Pdf_doct/General_Comment151.pdf
Metnin Türkçesi için şu kaynağa başvurulabilir: "15 Nolu Genel Yorum", *Türkiye Mühendislik Haberleri*, Yıl: 54/ 2009-2, Sayı: 454, "Temel ve Vazgeçilmez İnsan Hakkı Olarak Su" sayısı, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, s. 43-56.

BM'nin su hakkı ile ilgili Genel Yorumu bağlayıcı değildir. Bağlayıcı olsa bile yalnızca hükümetlere karşı ileri sürülebilir. Su krizini ele alan BM 2006 Küresel İnsani Gelişme Raporu'nda (*Human Development Report*) hükümetlerin vatandaşlarına günde en az 20 lt temiz su sağlayarak ve su faturasını ödeyemeyecek olanlara suyu düşük fiyatlardan temin ederek su hakkına saygı duymalarını istemektedir.[91] Genel Yorum'da da hak olarak tanımlanan sudan yoksun kalan insanlar hükümeti hukuki mercilere şikayet edebilir. Fakat, sonuç olarak hükümetlerin ya da kişilerin, şirketlerin ve siyasi denetimden kopartılmış şirketleşmiş kamu kurumlarının kötü uygulamaları karşısında başvuracağı bir mekanizma geliştirilmemiştir. Bu nedenle, BM tarafından temel bir insan hakkı olarak su hakkının tanınması yalnızca riskin ve maliyetin bir kez daha devlet aracılığıyla toplum tarafından üstlenilmesine işaret eder. Kazanç ve kâr yine sözleşme zırhları altında korunan ekonomik çıkarlara bırakılmaktadır. Söz konusu su hakkı, suya erişimin kısıtlanmasına yol açan özelleştirme uygulamalarının karşısında durmak olarak algılanmaktan uzaktır. Dahası, Dünya Su Konseyi de suyun temel bir hak olarak kabul edilmesinin suyun serbestçe erişilmesi demek olmadığını her fırsatta vurgulamaktadır.[92]

BM ne kadar temel bir insan hakkı olarak suyu tanıdığını iddia etse de kısa zaman önce İstanbul'da toplanan Dünya Su Forumu bakanlar deklarasyonunda su yine "temel gereksinim" olarak tanımlanmıştır.[93] BM, Dünya Su Konseyi ve diğer uluslararası kredi kuruluşları ile içiçe geçmiş bir yapıdır.[94] Bunun ötesinde, BM üye devletlerin katkıları ile finanse edilmektedir.[95] Bu doğrultuda, BM'yi bir araya getirdiği üye ülkelerin egemen ideolojilerinden farklı bir yerde konumlandırmanın dayanağı yoktur ve BM'nin kendinden menkul bir takım değerlere sahip olmadığı unutulmamalıdır.

---

91 United Nations Development Programme, Human Development Report Summary 2006, s. 10, http://hdr.undp.org/en/media/HDR2006_English_Summary.pdf

92 World Water Council, FAQ, http://www.worldwatercouncil.org/index.php?id=1764&L=0%2F%20title%253%20target%3D%20targ#c9470

93 Ministry of Foreign Affairs of Turkey & World Water Council*, İstanbul Ministerial Statement*, İstanbul, 5. Dünya Su Forumu, 22 March 2009, s. 4, http://content.worldwaterforum5.org/files/PoliticalProcess/ [6 Mayıs 2009].

94 Dünya Su Forumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Salihoğlu, "Dünya Su Konseyi…", s. 41-45,

95 Birleşmiş Milletler web sayfası: http://www.un.org/ga/contributions/honourroll.shtml

Sonuç olarak, fiyatlandırmanın ilke olarak benimsenmesi söz konusu dönüşümü zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, uluslararası anlaşmalar ile su haklarının tanınması suyun ticarileştirilmesine engel görünmemekte, ticarileştirilen su ve hizmetleri sonuçta sermaye birikiminin sürekliliğini koruyan ticari hakların üstünlüğünü doğuracaktır. Bu doğrultuda, kavramlar arası çatışma *ticari haklar çerçevesinde su hakkı* ile *temel bir insan hakkı olarak su* hakkı arasında yaşanmaktadır. Bu süreçte, ticari haklar çerçevesinde su hakkının fiyatlandırmanın doğal bir sonucu olduğu unutulmamalıdır.

Yeni sağcı politikaya seçenek olabilecek politikalar "temel bir insan hakkı olarak su"[96] noktasında birleşmektedir, ne var ki bu politikaların "kişilerin hükümetlerden hizmeti talep etme hakkı ve uluslararası tazmin hakkı"[97] talepleri yeterli değildir. Yeni sağcı politikaya seçenek olmak, fiyatlandırma ile gelecek suyun piyasa ilişkileri içerisine çekilmesi ve bunun zorunlu sonucu olan ticari haklara karşı durmak demektir.

MALİ ÖZERKLİK VE KATILIMCILIK: Yönetsel Model

Arz odaklı kamu hizmetleri merkezi ve hiyerarşik (*tümleşik yönetim*)[98] örgütlenme üzerinde işler. Söz konusu tümleşik yönetim, talep odaklı yönetimin yeniden-dağıtımcı mekanizmasını ve beraberinde getireceği yasal sistemi taşıyabilecek yönetsel yetenekten yoksundur. Bu doğrultuda, talep odaklı yönetimin kurulabilmesi, yönetsel sistemin yeniden yapılandırılmasını gerekli kılar. Bu nedenle, suyun ticari haklar statüsünde talep odaklı yönetimi esas olarak tüm yönetsel alanı dönüştürücü güce sahiptir.

DB, her fırsatta *kurumsal kapasitenin geliştirilmesi*ne yönelik reformların şart olduğuna vurgu yapar.[99] Söz konusu reformlar *kurum-*

---

[96] Yeni sağcı su politikasına seçenek olarak çıkan yaklaşımların ilk hedefi suyun temel bir insan hakkı olarak kabul edileceği su sözleşmesinin imzalanmasıdır. Suyu temel bir insan hakkı olarak ele alan ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemeleri özetleyen bir çalışma için bkz: Dursun Yıldız, "'Su' Temel Bir İhtiyaç Mı? Yoksa Bir İnsan Hakkı Mı?", www.suenerjistrateji.com, [25 Haziran 2009].

[97] Barlow, *agk*, s. 190.

[98] Karasu, Fordist üretim tarzının örgütlenmesinin merkezi ve hiyerarşik özellikleri ile tümleşik bir görüntü verdiğini, Fordist üretimin çözülmesi ile söz konusu özelliklerin yerini esneklik ve yerelleşmenin aldığını belirtmekte ve yeni sağcı örgütlenme tarzını esnek örgütlenme olarak nitelemektedir. Koray Karasu, Kuram ve Uygulamada Kamu Örgütleri, *AÜ SBE Yayımlanmamış Doktora Tezi*, (Danışman: Birgül Ayman Güler), Ankara 2004.

[99] Pitman, *age*, s. xxiv.

sal bir yeniden yapılanmaya indirgenmek istense de işaret edilen tüm *yönetsel sistem*in yeniden yapılandırılmasıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi, yeni sağcı politikada hizmetin piyasa ilkelerine göre yeniden yapılandırılması amaçlanır. Piyasa ilkelerini taşıyacak yönetsel sistem özel sektörde kendiliğinden bulunmaktadır. Bu nedenle özelleştirmeler söz konusu politikanın ana ayağıdır. Ne var ki, hukuki, mali ve siyasi nedenlerle su hizmetlerinin kamu hizmeti olarak sunulmasına devam edilebilir. Bu nedenle, reformların temel hedefi olan suyun kamusallığından sıyrılması için yönetsel sistemin yeniden yapılandırılması -*kamu reformu*- gereklidir. Bu süreçte iki yönetsel kavrama vurgu yapılır: *özeklik* ve *katılım*. DB'ye göre eğer kamu kurumları hizmeti sunmaya devam edecekse deneyim göstermektedir ki *mali özerklik* ve *kamusal katılım* zorunludur.[100]

Mali Özerklik

DB su hizmetleri konusunda mali özerkliğe sahip kuruluşlara yetki devrini destekler.[101] DB tarafından mali özerklik, "örgütlerin sundukları hizmet karşılığında kullanıcılardan topladıkları gelirler ile etkinliklerini hayata geçirme ve devam ettirebilme yeteneği" olarak tanımlanmaktadır.[102] Bu nedenle, mali özerklik, fiyatlandırmanın sonucudur ya da tersinden okuma ile *bağımsız ve özerk düzenleyici sistemlerin* kurulmasının önkoşulu maliyet kurtarma ve fiyatlandırmadır.[103] Peki, özerk örgütlerin üstünlüğü nedir?

DB'ye göre, özgelirleri ile hizmetlerini sürdürebilen özerk örgütlerin üstünlüğü, ekonomik ölçütlerle hareket edebilme becerisinde gizlidir. DB'ye göre ekonomik ölçütlerle hareket eden örgütler *hesapverebilirdir* (*accountable*). Hesapverebilirlik siyasi ya da idari değil, *ekonomik etkinliklerin sonuçlarına katlanılabilmesini* işaret eder.[104] Hesapverebilirlik *yerelleşme* ile olanaklıdır.[105] Bu nedenle, *yerelleşme*, DB su poli-

---

[100] World Bank, *Water Resources Management*, s. 54.
[101] Ak, s. 72.
[102] Ak, s. 5.
[103] Pitman, *agk*, s. 2.
[104] DB'ye göre hesapverebilirlik şu soruda somutlanır: "Gereğinden fazla personelin görevlendirildiği su idaresinin (water department) masraflarını neden ödemek zorunda olayım?" (World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 23).
[105] "Yoksul insanlar –hastanelerde hasta, okullarda öğrenci, otobüslerde yolcu, suda tüketici- hizmetlerin müşterileridir. Okul öğretmenleri, doktorlar, otobüs şoförleri, su şirketleri gibi doğrudan üreticiler ile ilişki içerisindedirler. Yoksul insanlar sandviç almak gibi pazardan herhangi bir şey aldıklarında da benzer bir ilişki içerisine girerler... Rekabetçi bir piyasa

tikasının temel öncelikleri arasındadır.[106] "Banka projelerinin yaklaşık % 70'i su kaynakları yönetiminin yerelleşmesini işaret etmektedir."[107] Yerelleşme, DB tarafından "karar verme ve uygulama sorumluluğunun alt kademelere, alt düzeydeki seçilmişler (government), özel sektör, STK ve toplumsal örgütlere dağıtılması"[108] olarak tanımlanır. DB yerelleşme kavramını kullanırken Birleşmiş Milletler *sübsidiarite* kavramını kullanmaktadır. Dublin ilkelerinin temel taşlarından biri olan sübsidiarite "hizmetlerin halka en yakın birim tarafından verilmesi" şeklinde tanımlanır.[109] Yeni sağcı politikaya göre yerelleşme süreci ile kurulacak ademi merkezi dağıtım ve fiyatlandırma suyun verimli kullanımını sağlayacak, su yönetiminin temelini oluşturacaktır.[110] DB'nin iddiasına göre yerel mali özerk örgütler hesapverebilir ve bu örgütlerin başarısı şu varsayımında saklıdır: tüketiciler ödeme yapmaksızın aldıkları hizmetlere göre ödeme yaptıkları hizmetlerden daha çok 'tüketici doyumu' beklerler ve ödeme sırasında kalitesizlik nedeniyle hizmetin sunucusunu doğrudan karşısında bulabildiği zaman şikayetini dile getirir.

Özetle, DB kaliteli bir hizmet sunumu için yerel mali özerk örgütlerin zorunlu ve tek seçenek olduğunu iddia eder. Mali özerk örgütler, piyasa ilkeleri çerçevesinde tüketici memnuniyeti için ekonomik ölçütlerle hareket edecek ve hizmet kalitesi artacaktır. Teknik bir süreç olarak yansıtılan yaklaşım, örgütsel sistemin piyasa ilkelerinin taşıyıcısı olarak yeniden yapılanmasını ifade eder. Ne var ki, piyasanın kendisi ideolojiktir. Piyasa ilkeleri toplumsal karakteri dışlar.

Söz konusu özerklik DB yetkilisi Menahem Libhaber'in 2002 yılındaki söyleşisinde somutlaşır:

> Söz konusu kamu örgütlerini geliştirmek için çok çaba sarfettik. On yıl önce özelleştirme Banka'da [DB] dahi bilinmeyen ya da az kullanılan bir sözcüktü. Fakat, bir noktada bunun işlemediğini görüyorsunuz. *Demokrasi iyi bir şey –fakat her iki ile üç yılda bir yapılan seçimler ile yeni bir başkan geliyor, tüm işletmeyi değiştiriyor* çünkü bu onun gücü, arkadaşlarını ödüllendirmek

---

işleminde, 'hizmeti' alırlar çünkü üreticiyi sorumlu [accountable] tutabilirler. Tüketici üreticiye doğrudan ödeme yapar; sandviçini alıp almadığını izleyebilir; ve eğer tatmin olmazsa, üretici üzerinde hizmetin tekrarını isteme veya, rüşvet olayında olabileceği gibi, yasal ya da toplumsal yaptırım isteme gücü vardır." (DB'nın 2004 tarihli Kalkınma Raporu'ndan aktaran Spronk, *agk.,* s. 10.)

[106] Pitman, *agk*, s. 48.

[107] Ak, s. 24.

[108] World Bank, *Water Resources Management,* s. 5.

[109] Pitman, *agk*.

[110] World Bank, *Water Resources Management*, s. 11.

> zorunda, ve yeni gelen işletme neler olup bittiği hakkında en ufak bir fikir sahibi değil. Ve bir noktadan sonra bunu yapmanın tek yolunun özel sektör olmasının nedeni bu; çünkü özel sektör her üç yılda bir yenilenmiyor. Onlar uzun vadeli sözleşmelere sahip ve getirdikleri insanlar profesyonel.[111]

DB demokrasiyi, "siyasi müdahale"ye eşitler ve söz konusu siyasi müdahaleden bağımsız hareket edebilme yeteneğine sahip örgütlerin yeni sağın taşıyıcısı olacağını savunur: "kurumsal reformun büyük çoğunlukla başarısı bakanlıklar ve ajanslar dışında özerk bir örgüte bağlıdır."[112] Özel sektör söz konusu niteliklere kendiliğinden sahiptir. Fakat kamusal hizmet sunumuna devam edilecekse önerilen model üstkurulardır (*super-institution*).[113]

Mali özerklik kavramının özü, örgütlerin *merkezi örgütlenme*den yani *siyasal müdahale*den[114] bağımsız hareket edebilme yeteneğinde gizlidir. Diğer bir deyişle, özerklik kavramının içeriği örgütlerin siyasetten dolayısıyla toplumdan bağışık tutulmasıdır. Siyasetten uzaklaştırılan yönetim, piyasa ilkelerine göre hareket edecektir, şirketleşecektir. Bir hükümet dönemini yaklaşık ona katlayan sözleşme süresi boyunca imtiyazlara sahip şirketlerin dokunulmazlıklarına sahip olacaktır. Örgütler, ekonomik verimlilik ölçütlerinde çalıştıkları sürece mali olarak hesapverebilir sayılacaktır. Bu nedenle, özerk kurumlardan anlaşılması gereken siyasal/ toplumsal tepkilerden bağışıklıktır. Tarihsel olarak bu kavramın önemi yeni sağcı reformlar sonrası ortaya çıkan sorunlar çerçevesinde görülebilir.

DB için reformlar sonrası en büyük sorun imtiyaz sözleşmelerini bitiren sosyal tepkilerdir. Bu tepkiler belli çıkar gruplarından gelmektedir. Bu çıkar grupları belli bir azınlıktır ve çoğunlukla sendikalardır.[115] Bu tarz siyasi müdahaleler reformların gidişatını olumsuz etkilediği gibi, yatırım risklerini artırmaktadır. Buna karşılık salt ekonomik ölçütlerle çalışan örgütlerde bu risklerin varlığına tahammül yoktur. Bu nedenle, yeni sağcı reform örgütlerin mali özerkliklerini sağlayacak

---

[111] Bob Carty, *Interview with Menahem Libhaber* (Principal Water and Sanitary Engineer for the World Bank), CBC Radio, 9 Ekim 2002, http://www.cbc.ca/news/features/water/libhaber.html

[112] Pitman, *agk*, s. 33.

[113] Ak, s. 29.

[114] World Bank, *Water Resources Management*, s. 55.

[115] Spronk, *agk*, s. 6, 7. İşçiler özelleştirme sonrası verimlilik tezleri doğrultusunda işten çıkarılmakta ve özelleştirmeler sonrası en keskin muhalefet işçi sendikalarından gelmektedir. Bu doğrultuda, işçi örgütlenmelerini zayıflatmak üzere esnek sosyal güvenlik kavramı ile sosyal politikalar yeniden üretilmektedir.

şekilde yeniden yapılandırılması ile örgütlerin siyasal müdahalelerden bağışık tutularak, piyasa ilişkilerinin egemenliğine sokulmasını gerektirmektedir.

Yeni sağcı reform sonrası nesnel gerçeklik bu tanımı destekler niteliktedir. 2005 yılının başında Bolivya Hükümeti 1997 yılında özelleştirilen El Alto'da su imtiyazını alan Suez'in % 55 hissesine sahip olduğu AISA'nın bağımsız bir danışmanlık şirketi tarafından denetlenmesi talebini içeren bir kararname yayınlamıştır. Fakat şirket kendi rızaları olmadan böyle bir denetimin yapılmasının sözleşmeye ters olduğunu belirterek, hükümetin bu girişiminin sözleşmeyi bitirme hamlesi olduğunu savunmuştur. Ardından, yapması gereken ödemeleri yapmayacağını ilan etmiştir. Şirket Bolivya'nın bu nedenle tek yönlü olarak sözleşmeyi ihlal ettiği iddiasıyla Bolivya ve Fransa arasında imzalanan ikili yatırım antlaşması çerçevesinde ICSID'e (uluslararası tahkim) başvurmuştur.[116] Görüldüğü gibi, özel şirketler yalnızca sahiplerine ve sermayedarlarına karşı hesapverebilirdir, vatandaşlara ya da devlete karşı değil.[117] Şirketleştirilecek hizmetlerin aynı karakteri taşıyacağı rahatlıkla görülebilir. Bu nedenle, toplumsal bir değer olan suyun yönetiminde mali hesapverebilirliğin karşısında *demokratik hesapverebilirliği* savunan yeni sağ karşıtı hareketlerin türemesi tesadüf değildir. Bunlardan biri olan Su Adaleti Hareketi, Brezilya'da Porto Alegre'de ve Bolivya'da (Cochabamba) kurulan DB yaklaşımına karşı demokratik hesapverebilirliği gerçekleştiren seçenekleri savunmaktadır.[118]

Sonuç olarak, mali özerklik kavramı, örgütlerin siyasal müdahale ve denetimden bağışık hale getirilerek piyasa ilişkilerinin egemenliğine devredilmesi ile demokratik ulus devlet yapısını dönüştürebilecek güce sahiptir.

Katılım

Yeni sağcı su politikasının üzerinde durduğu yönetsel kavramlardan diğeri Dublin beyanında da altı çizilen (özellikle *kadınların* su yönetiminde planlama, işletme ve bakım karar ve uygulamalarına) *katılım*dır.[119]

---

[116] Akdoğan, "Latin Amerika'da ...", s. 214-215. Dava sonuç olarak şirket tarafından geri çekilmiştir. Dava dosyasına ICSID internet sayfasından erişilebilir: http://icsid.worldbank.org/ICSID/Index.jsp

[117] Spronk, *agk*, s. 12.

[118] Ak, s. 12.

[119] Dublin Beyanı: http://www.un-documents.net/h2o-dub.htm

DB metinlerinde katılım, reformun *ekonomipolitiği* içerisinde yer almaktadır. Reformun ekonomipolitiği içerisinde *katılım*, DB'nin zedelenen imajından doğan sosyal tepkilerin önüne geçmek amaçlı öncelikleri arasında yer almaktadır. Öyle ki, Banka kendi raporlarında da bu sorunları dile getirerek, çözümün katılım mekanizmasında olduğunu belirtmektedir: "özel sektörle gelen işten çıkarmalar, ücret artışları DB imajına da zarar veriyor... bu sorunların üstesinden gelmek üzere reformun başından itibaren katılım sağlanmalı" ve katılım ile *sahiplenme* duygusu artırılmalıdır.[120] DB'nin çıkış noktası, özelleştirmelerin her derde deva olmadığını fark etmesidir. DB Değerlendirme Birimine göre *halkın desteği* olmadan reformların işe yaraması mümkün değildir.[121] Kalkınma ajansları, sivil toplum örgütleri ve özel sektör ile birlikte yürümek "reformun yönü ve hızını" etkileyebilecek güce sahiptir.[122] Bu nedenle, katılımın sağlanması ile *sahiplenme* duygusu geliştirilmelidir.[123] Ayrıca, katılım mekanizmasının sahiplenme duygusunu geliştirerek tüketicilerin *ödeme isteğini (users willingness to pay)* artırdığı da belirtilmektedir. Özellikle BM'nin strateji metinlerinde katılım, fiyatlandırma başlığı altında ve *tüketicilerin ödeme isteklerinin* artırılması amacıyla kullanılmaktadır.[124] Katılım ile halkın *harcamalara katılması* da sağlanmaktadır.[125]

Yeni sağcı katılımcılık kavramı özelleştirme ile birlikteliği doğrultusunda anlam kazanır. Dublin ilkelerini temel alan DB *1993 stratejisi* oluşturulurken, Banka'nın içerisinde bir gruplaşmanın olduğu belirtilmektedir. Bir grup *özelleştirme* ve piyasa güçlerinin su sektörünün sorunlarına çözüm olabileceğini ve diğer bir grup da daha *katılımcı*

---

[120] (Vurgular bana ait) World Bank, *Political Economy of Policy Reform*, s. 39 ve s. 97 ve World Bank, *Water Resources Management*, s. 55. Bu açıdan, yeni sağcı politika "özel mülkiyete dayalı, işçi-işveren işbirliği yoluyla emek verimliliğinin artırılmasını amaçlayan ve yönetim hiyerarşisinin 'ortak' organlarında somutlaşan özel bir 'yönetim biçimi' olarak tanımlanabilecek *katılmalı örgüt kuramı*ndan destek görmektedir (Fişek, Kurthan, *Yönetim*, Paragraf, Ankara, 2005, s. 80). Buna göre, katılmalı yönetimde kişiler, "ilgilendikleri ve alınmasına katıldıkları kararları daha kolay ve çabuk benimserler" (Ak, s. 239). Biçimsel olarak iki yapı benzemesine rağmen, niteliksel farklılık oldukça belirgindir. Bu farklılığa ilerleyen bölümde değinilecektir.

[121] World Bank, *Bolivia Water Management*.

[122] Pitman, *agk.*, s. xix.

[123] World Bank, *Water Resources Management*, s. 16 ve s. 73.

[124] World Water Assesment Programme, *Water In a Changing World*, s. 9, 61.

[125] World Bank, *Water Resources Management*, s. 58. Halkın harcamalara katılması konusunda eleştirel bir çalışma için bkz: Güler, "Katılımcılık ve Demokrasi…"

ve bütünleşik[126] bir yöntemin benimsenmesi gerektiğini savunmuştur. 2004 tarihli değerlendirmeye göre 1993 stratejisi bu iki görüşün birlikteliğinden doğmuştur.[127] Peki, özelleştirme ile katılımcılık nerede birleşir?

50'li yıllarda yoğun olarak işlenen katılmalı örgüt kuramı kararverme mekanizmalarının işçilere açılmasını işaret ederken, bugün öne çıkan katılımcılık, *tüketici*nin *harcamalara* katılımını, *kararverme mekanizmaları*na ise *özel sektör*ün katılımını öngörmektedir. Şöyle ki, katılım, 1990'lı yılların başından bu yana yeni sağcı politika çerçevesinde yeni bir iktidar tarzı olarak pazarlanan *yönetişim* kavramı ile birebir ilişkilidir. Bu nedenle, su hizmetlerinde de temel yönetsel gelişme, *merkezi planlı* yapılardan *piyasa ekonomilerine* geçiş sürecini hızlandıracak *yönetişim* tarzı yönetsel yapıların oluşturulmasıdır.[128] Yönetişimde, toplum sivil toplum kuruluşları (STK), özel sektör ve kamu sektörü olarak sınırları çizilen üç çıkar grubuna ayrılır. Bu doğrultuda, kararverme mekanizmalarında bu üç grubun temsilcilerine yer verilmesi amaçlanır. Ne var ki, STK'ların da özel sektör çıkarlarının taşıyıcısı[129] olduğu ve kamunun şirketleştiği göz önüne alındığında yönetişimin özünde kararverme yetkisinin doğrudan özel sektöre devredilmesi olduğu ortaya çıkar.

Uygulamada da hayat bulan katılım ve özelleştirmenin bir araya getirildiği yapıya *katılımcı özelleştirme (participative privatization)* uygulamaları örnek gösterilebilir. Katılımcı özelleştirme, sulama yönetimi reformu yönetsel modelidir.

Türkiye'de de 1998-2004 yıllarını kapsayan "Sulama Yönetiminde Katılımcı Özelleştirme Projesi" (*participative privatization in irrigation*) kapsamında su kullanıcı örgütleri (water user's organizations) gündeme gelmiştir. Su kullanıcı örgütleri, hem sulama kooperatiflerini *(irrigation cooperatives*) hem de sulama birliklerini (*water user's association*) kapsayan bir kavramdır. *Katılımcı özelleştirme* DB sulama yönetiminin temel kavramlarındandır. Kavram, sulama yönetiminde

---

[126] Bölgesel örgütlenmelerin işlevsel sorumluluk alanları da DB tarafından net bir şekilde ortaya konmuştur. Su yönetiminde *bütünleşik planlama* olmalıdır: suyun altsektörleri aynı birim tarafından eşgüdümlenmelidir. Bütünleşik planlama bir yandan alt-sektörler arası uyuma işaret ederken, bir taraftan da toprak ve suyun birlikte yönetilmesini amaçlar. World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 8.

[127] Pitman, *agk.*, s. 3.

[128] World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, s. 30.

[129] Güler, "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", s. 93-116.

hizmetten yararlananlar ile *seçilmiş* yerel yöneticilerin bir araya geldiği örgütsel modele işaret etmektedir. Söz konusu kavramın özü, DSİ Genel Müdürü'nün 1999 yılında yaptığı bir konuşmada açıkça ortaya konulmaktadır. Müdür, devir sürecini "gizli özelleştirme" olarak tanımlamıştır. 1999 yılında "DSİ, özelleştirme uygulamasında bugün yüzde 83'lük bir seviyeye ulaştı... Bugün ülkemizde 300'e yakın sulama birliği var. Yenileri de kuruluyor. Mevcudun yüzde 83'ü çiftçilerimize devredildi. Böylece Türkiye'nin en büyük *gizli özelleştirmeleri*nden birini gerçekleştirdik. Hedefimiz, 2000 yılına kadar tüm alanların işletmesinin devredilmesi. ..."[130] demekte, bu nedenle de DB'nin Türkiye'yi örnek ülke olarak gösterdiğini belirtmektedir.

Yeni sağcı sulama reformu kapsamında uygulamaya konan sulama birlikleri, DB tarafından verimlilik ve üretkenlik, hesapverebilirlik ve finansal sürdürülebilirlik için en önemli araçlar olarak öne sürülür. Sulama birlikleri tarifeleri toplayacak, uzmanlar atayacak ve su haklarını yönetecektir.[131] Sulama birlikleri aracılığı ile su kullanıcıların *ödeme istekleri* artırılacak,[132] toplanan tarifeler su alanına yatırımlar olarak geri dönecektir, bu da kaliteyi artırıcı gelişmeleri tetikleyicidir. Ne var ki, sulama birlikleri yerel yönetim temsilcileri ile halkı bir araya getirecek bir yapı olarak tasarlanırken; kooperatiflerin demokratik yapısı ile karşılaştırıldığında, yönetişim gibi özel çıkarların doğrudan kararverme mekanizmasında temsil edilebilmesi sağlanmaktadır.[133]

Sonuç olarak, katılımcılık kavramı bir taraftan reformların *sahiplenilmesi*ni sağlayarak *halkın ödeme* isteğinin artırılarak hizmetlerinin maliyetlerinin topluma yüklenmesini işaret etmek üzere halkın "yönetime katılıyorlarmış" gibi hissetmesinin;[134] gerçekte ise kamusal kararverme mekanizmalarının özel sektöre devredilmesinin garanti altına alınması anlamını taşır.

Bu nedenle, katılımcılık halkın hizmetler üzerindeki söz hakkının artmasını değil aksine siyasi denetimden koparılarak piyasalaştırılmış hizmetlerin onay mekanizması haline getirilmesini işaret etmektedir.

---

[130] Zaman Gazetesi, 12.1.1999'den aktaran "IMF Tasarısı Neyi Gizliyor", http://www.kamuyonetimi.org/gelisme_khgm_05.php [5 Mayıs 2009].
[131] World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, 2004, s. 15.
[132] World Bank, *Water Resources Management*, 1993, s. 57.
[133] Yılmaz, "Türkiye'de Sulama …".
[134] Argun Akdoğan, "Yeni Yerel Yönetim Yasalarında Katılım", *DOSYA-08: Yerel Yönetimlere Katılım*, Bülten 64 (Aralık 2008), Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, s. 17-27.

Gerçekten, özelleştirmeler sonrasında olduğu gibi halkın hizmetler üzerinde hiçbir yaptırımı kalmamaktadır.[135] Bu nedenle katılım *meşruiyet aracı* olarak kullanılan bir kavram yüzeyselliğinde kalmaktadır.[136] Bu nedenle, katılım ile demokratiklik arasında kurulan bağın da tarihsel olduğu unutulmamalıdır.[137]

SONUÇ YERİNE: KAVRAMLAR VE SİYASAL MÜCADELEYE DAİR

Yeni sağcı su politikası fiyatlandırma kavramında soyutlanabilir. Fiyatlandırma ile niteliksel dönüşümü sağlanan su hizmetlerinin hukuki ve yönetsel yapıları sırasıyla su hakkı ve özerklik-katılım kavramları ile desteklenir. Politikanın özü, söz konusu kurucu kavramların çözümlenmesinde gizlidir. Bu doğrultuda, yeni sağcı su politikası kuramsal ve uygulamaya dönük olarak açıklanabilir.

Politikanın temel kavramlarından fiyatlandırma, suyun tüm toplumsal kullanım değerinden sıyrılarak piyasa ilkeleri doğrultusunda ticari mal haline getirilmesi ile niteliksel dönüşümünün aracıdır. Dönüşüm sonrası suyun ticari bir mal olarak üzerinde kurulacak mülkiyet ve tasarruf hakkı ise su hakkı kavramı ile karşılanmaktadır, bu şekilde suyun temel bir ticari hak kapsamında sınıflandırılması ve suda ticarileştirmenin yasal zırhının hazırlanması sağlanmaktadır. Suyun değişen niteliği, yönetsel sistemi de dönüştürmektedir. Özerklik ve katılım kavramları yeni sağcı su politikasının yönetsel modelinin anahtarlarıdır. Özerklik ve katılım ile kararverme mekanizmalarının toplumdan / siyasetten uzaklaştırılarak özel çıkarlara teslim edilmesi işaret edilmektedir. Ele alınan kavramsal çerçevesi içerisinde yeni sağcı su politikasının özü suyun metalaştırılması / hizmetin ticarileştirilmesidir. Bu doğrultuda, verimliliğin olmazsa olmazı olarak pazarlanan söz konusu kurucu kavramlar su hizmetlerinin kayıtsız şartsız özel çıkarların egemenliğine teslim edilmesini işaret etmektedir.

Bu süreçte, su alanında çalışan kurum ve araştırmacılar için yeni sağcı politikanın kavramlarının çözümlenmesi önemlidir. Önemlidir çünkü siyasal mücadele kavramlar üzerinden ilerlemekte ve tasfiye

---

[135] Ak.

[136] Baudrillard (1998)'den aktaran Akdoğan, "Yeni Yerel Yönetim...".

[137] Birgül Ayman Güler, yönetişimci demokratlığı burjuva diktatörlüğü olarak değerlendirir. Çünkü demokrasi, 1945 yılından beri "hür dünyanın mülkiyet hakkı ve piyasa düzeni temelinde kurduğu siyasal rejimdir." Güler, "Katılımcılık ve Demokrasi ", s. 2-5.

edilen ve yeniden inşa edilecek olana dair bilgi iletimi kavramlar aracılığı ile derinleştirilebilmektedir. Bu noktada, siyasal mücadelede, yeni sağa seçenek oluşturacak yaklaşımların da yeni sağın değer yüklü kavramlarını kullanarak değil, kendi kavramlarını üreterek var olabileceği görülmektedir.[138] Bu nedenle "kim neyi desteklemekte, kim neyin karşısında yer almaktadır?" sorusunun yanıtı kavramların özünde gizlidir.

KAYNAKÇA

"15 Nolu Genel Yorum", *Türkiye Mühendislik Haberleri*, Yıl: 54/ 2009-2, Sayı: 454, "Temel ve Vazgeçilmez İnsan Hakkı Olarak Su" sayısı, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, s. 43-56.

Akdoğan, Argun "Yeni Yerel Yönetim Yasalarında Katılım", *DOSYA-08: Yerel Yönetimlere Katılım*, Bülten 64 (Aralık 2008), Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, s. 17-27.

Akdoğan, Argun**,** "Latin Amerika'da Su Özelleştirmeleri", *Su Yönetimi Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri* (Ed. Tayfun Çınar ve Hülya Kendir), Memleket Yayınları, Ankara, 2006, s. 179-223.

Barlow, Maude, *Mavi Sözleşme Küresel Su Krizi ve Su Hakkı Mücadelesi*, Çev. Barış Cezar, Çevre Mühendisleri Odası ve Yordam, Mart 2009, (Orj. *Blue Covenant: The Global Water Crisis and the Coming Battle for the Right to Water*, New York, 2007).

Barrera-Osorio, Felipe, Mauricio Olivera ve Carlos Ospino, "Does Society Win or Lose as a Result of Privitization? A Case Study in the Impact of Water Privitization in Colombia", *Economica* (2008), London School of Economics, s. 1-26.

Bayramoğlu, Sonay, *Yönetişim Zihniyeti*, İletişim, İstanbul, 2005.

Camdessus, Michael, *Financing Water For All*, Report of World Panel on Financing Water Infrastructure, WWC, 2003.

Carty, Bob, *Interview with Menahem Libhaber* (Principal Water and Sanitary Engineer for the World Bank), CBC Radio, 9 Ekim 2002, http://www.cbc.ca/news/features/water/libhaber.html

Çelik, F. Eda, "Hizmet Sunumuna Katılım ve Kamu-Özel Ortaklıkları", *DOSYA-08: Yerel Yönetimlere Katılım*, Bülten 64 (Aralık 2008), Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını.

Çınar, Tayfun, "Su Yönetimi ve Finansmanında Strateji, Model ve Aktörler", *Su Yönetimi Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri*, (Ed. Tayfun Çınar ve Hülya Kendir), Memleket Yayınları, Ankara, 2006, s. 43-88.

Demir, Ömer, *Kurumcu İktisat*, Vadi, 1. Baskı, Ankara, 1996.

Derviş, Kemal, Trevor Manuel, "İki milyon çocuk temiz su ve tuvalet yok diye ölüyor", *Hürriyet*, 10 Kasım 2006, s. 11.

---

[138] Kavramların değer yüklü olduğu gerçeği çoğu zaman göz ardı edilerek yeni sağa seçenek olarak geliştirilen politikalarda da aynı kavramların kullanılmasından kaçınılmamaktadır: *su hakkı*, *katılımcılık*, *hesapverebilirlik*, *demokrasi*, *adalet*. Örneğin, Dublin ilkelerinde altı çizilen kavramlardan biri olan *katılım* yeni sağ karşıtı politikaları ile anılan Transnational Institute (TNI) tarafından yayımlanan "Reclaiming Public Water" kitabının önsözünde de özelleştirmelere karşı *katılımcı* bir yönetimin gerekliliğinden bahsedilerek kullanılmaktadır (David Hall (ed.), *Reclaiming Public Water*, TNI & CEO, 2. Baskı, Mart 2005, Amsterdam, s. 9-10). "Su demokrasisi" adlı TNI yayınında da *yönetişim* modelinin geliştirilmesinin öneminden bahsedilmekte ve yine *katılımcı* modellere vurgu yapılmaktadır (Mary Ann Manaham, Nami Yamamato ve Olivier Hoedeman (ed.), *Water Democracy: Reclaiming Public Water in Asia*, TNI & Focus on Global South, November 2007, s.1).

Dikmen, Ahmet Alpay, "Bir İlkel Birikim Aracı Olarak Özelleştirme ve Taşeronlaştırma", *Genel-İş Emek Araştırma Dergisi*, 2006/1, s. 41-60.

Durmuş, Mustafa, *Kapitalizmin Krizi 2008 Krizinin Eleştirel Bir Çözümlemesi*, Tan, Mayıs 2009, Ankara.

Güler, Birgül Ayman, "Katılımcılık ve Demokrasi: Ağır Bir İpoteği Kaldırmak", *DOSYA-08: Yerel Yönetimlere Katılım*, Bülten 64 (Aralık 2008), Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını.

Güler, Birgül Ayman, *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi*, İmge, 2. Baskı, Ankara, 2005.

Güler, Birgül Ayman, "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", *Praksis*, 9, Kış-Bahar 2003, s. 93-116. [http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/bguler/pdf/praksis.pdf]

Güler, Birgül Ayman (ed.), *Su Hizmetleri Yönetimi – Genel Yapı*, TODAİE, Ankara, 1999.

Fişek, Kurthan, *Yönetim*, Paragraf, Ankara, 2005.

Hall, David (ed.), "Foreword", *Reclaiming Public Water*, TNI & CEO, 2. Baskı, Mart 2005, Amsterdam, s. 9-13.

Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi, 15. Basım, İstanbul, Temmuz 2006.

Hoedeman, Olivier ve Örsan Şenalp, "Turkey's government plans sweeping water privitization in run-up to World Water Forum in Istanbul", Transnational Institute, http://www.tni.org/detail_page.phtml?&act_id=18319&menu=05k

"IMF Tasarısı Neyi Gizliyor", http://www.kamuyonetimi.org/gelisme_khgm_05.php [k5 Mayıs 2009].

Karasu, Koray, Kuram ve Uygulamada Kamu Örgütleri, *AÜ SBE Yayımlanmamış Doktora Tezi*, (Danışman: Birgül Ayman Güler), Ankara 2004.

Kartal, Filiz**,** "Suyun Metalaşması, Suya Erişim Hakkı ve Sosyal Adalet", *Su Politikaları Kongresi*, 2. Cilt, Ankara: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, 2006, s. 478-485.

Langman, Jimmy, "Bechtel battles against dirt-poor Bolivia", *San Francisco Chronicle*, Fabruary 2, 2002 http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?file=/chronicle/archive/2002/02/02/MN41536.DTL

Lobina, Emanuele ve David Hall, Water Privitization and Restructuring in Latin America 2007, PSIRU, September 2007, http://www.psiru.org/publicationsindex.asp, [4 Mayıs 2009].

Manaham, Mary Ann, Nami Yamamato ve Olivier Hoedeman (ed.), *Water Democracy: Reclaiming Public Water in Asia*, TNI & Focus on Global South, November 2007.

Ministry of Foreign Affairs of Turkey & World Water Council*, İstanbul Ministerial Statement (Taslak)*, İstanbul, 5. Dünya Su Forumu, 22 March 2009, http://content.worldwaterforum5.org/files/PoliticalProcess/ [6 Mayıs 2009].

Pamukçu, Konuralp, *Su Politikası*, Bağlam, 1. Baskı, İstanbul, Mayıs 2000.

Pitman, George Keith, *Bridging Troubled Waters Assesing the World Bank Water Resources Strategy*, World Bank Operations Evaluation Department, 2002.

Salihoğlu, Serhat, "Dünya Su Konseyi, Su Forumları ve İstanbul 2009", *Tarım ve Mühendislik*, Ziraat Mühendisleri Odası, Sayı: 83, 2008, s. 41-45, http://www.zmo.org.tr/yayinlar/dergi_goster.php?kodu=139&dergi=139

Salihoğlu, Serhat, "Küresel Su Siyaseti Nedir?", *Su Yönetimi Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri*, (Ed. Tayfun Çınar ve Hülya Kendir), Memleket Yayınları, Ankara, 2006, s. 3-34.

Su ve Sürdürülebilir Kalkınma Üzerine Dublin Beyanı: http://www.un-documents.net/h2o-dub.htm

"Su Haktır, Satılamaz", *Çevre Mühendisi*, ÇMO, Aralık 2007, Sayı: 5.

Spronk, Susan ve Carlos Crespo, "Water, National Sovereignty and Social Resistance: Bilateral Investment Treaties and the Struggles against Multinational Water Companies in Cochabamba and El Alto, Bolivia", *Law, Social Justice & Global Development (LGD)*, 2008 (1), http://www.

go.warwick.ac.uk/elj/lgd/2008_1/spronk_crespo

Spronk, Susan, *Moving from Protest to Proposal in Cochabamba, Bolivia: "Social Control" as an Alternative to the Privitization of Urban Water Systems*, York University, Toronto, Canada, 2006.

United Nations Economic, Social and Cultural Rights Committee, General Comment No15 E/C.12/2002/11 20 Ocak 2003, http://www.worldwatercouncil.org/fileadmin/wwc/Programs/Right_to_Water/Pdf_doct/General_Comment151.pdf

United Nations Development Programme, Human Development Report Summary 2006, s. 10, http://hdr.undp.org/en/media/HDR2006_English_Summary.pdf

Yıldız, Dursun, "'Su' Temel Bir İhtiyaç Mı? Yoksa Bir İnsan Hakkı Mı?", www.suenerjistrateji.com, [25 Haziran 2009].

Yılmaz, Aslı, "Dünya Bankası ve Su Politikası", *Toplum ve Hekim*, C: 23, S:1, s.20-30.

Yılmaz, Aslı, "Türkiye'de Sulama Yönetiminde Yaşanan Değişme", *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, Sayı: 28, Ekim-Aralık 2006, s. 29-42.

Yılmaz, Selim, "GATS: Su Ticareti Yapılabilen Değerli Bir Metadır", *İstanbul İKK Ölçü Dergisi*, Aralık 2003, http://www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm [5 Mayıs 2009].

Yılmaz, Selim, "Meta Fetişizminde Yeni Açılımlar: Su", TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni, 2006/3, http://www.antimai.org/mkl/symklsu2006.htm [5 Mayıs 2009].

World Bank, *Bolivia Water Management: A Tale of Three Cities*, World Bank Operations Evaluation Department, No: 222, Spring 2002.

World Bank, *Political Economy of Policy Reform*, June 19, 2008.

World Bank, *Water Resources Sector Strategy*, World Bank, Washington, 2004.

World Bank, *Water Resources Management*, Washington, 1993.

World Bank, *World Bank's Group Infrastructure Business: Update on the Implications of the Infrastructure Action Plan*, World Bank, 2004.

World Water Assesment Programme, *Water In a Changing World*, United Nations World Water Development Report 3, UNESCO 2009.

Web sayfaları:

Birleşmiş Milletler, 2009, www.un.org

Çekül Vakfı: http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haftaninYazisi.asp?ID=31

Dünya Bankası web sayfası, 2008, www.worldbank.org

Dünya Su Konseyi web sayfası, 2008, www.worldwatercouncil.org

ICSID, 2009, http://icsid.worldbank.org/ICSID/Index.jsp

Kamu Yönetimi, http://www.kamuyonetimi.org/gelisme_khgm_05.php

Türk Dil Kurumu, 2009, www.tdk.gov.tr